

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Postoje českých obyvatel k ruské menšině

v Karlových Varech

Anna Vlasáková

Plzeň 2022

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Bakalářská práce

**Postoje českých obyvatel k ruské menšině v Karlových
Varech**

Anna Vlasáková

Vedoucí práce:

Doc. Petr Lozoviuk, Ph. D.

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

„Postoje českých obyvatel k ruské menšině v Karlových Varech“

vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího bakalářské práce za použití pramenů uvedených v příložené bibliografii.

Plzeň, duben 2022

.....

podpis autorky

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce doc. Petru Lozoviukovi, Ph. D. za odborné vedení, cenné rady, inspiraci a čas, který mi při jejím vytváření věnoval. Dále chci poděkovat všem mým respondentům, kteří ochotně spolupracovali a podělili se se mnou o své zkušenosti. Na závěr děkuji také své rodině a přátelům, kteří mě při psaní této práce podpořili.

Obsah

Úvod	8
1 Migrace	11
1.1 Vymezení pojmu.....	11
1.2 Rozdělení migrace a migrační teorie	11
1.3 Adaptace	14
2 Ruská národnostní menšina v českých zemích	17
2.1 Ruská imigrace mezi lety 1918-1948	17
2.2 Ruská imigrace mezi lety 1948-1989	19
2.3 Ruská imigrace po roce 1989	20
3 Ruské pronikání do Karlových Varů	24
3.1 Příchod ruské menšiny do Karlových Varů z historické perspektivy.....	24
3.2 Charakteristika ruské menšiny v Karlových Varech	29
3.2.1 Izolovanost a uzavřenost ruské menšiny	30
3.2.2 Znalost jazyka.....	32
3.2.3 Lokální koncentrace ruské menšiny	34
4 Postoje obyvatelů Karlových Varů k ruské národnostní menšině	37
4.1 Role stereotypu, předsudku	39
4.2 Role osobní zkušenosti	42
Závěr	47
Seznam použité literatury	50
Obrazové přílohy	54

Úvod

Karlovy Vary jsou nejvýznamnějším lázeňským městem v České republice, které se od roku 2021 mohou mimo jiné pyšnit zápisem na Seznam světového dědictví UNESCO. Lázeňské procedury, architektura, historie a okolní příroda Krušných hor a Slavkovského lesa z tohoto města vytvořila klenot, který je propagován v nejrůznějších částech světa. Výraznou oblibu si tato lázeňská destinace, již od slavných návštěv cara Petra I., drží mezi občany z Ruské federace, kteří v Karlových Varech do současnosti tvoří početně zastoupenou menšinu. Proces rostoucího vlivu postupem času dospěl až k dodnes rozšířené představě o Karlových Varech jako o „ruském městě“, jež se stalo hojně diskutovaným tématem a zároveň terčem mnoha žertů a ironických poznámek. Právě nezpochybnitelná a silně vnímaná přítomnost ruských rezidentů ve městě mne motivovala k hlubšímu poznání historie jejich příchodu na naše území a zároveň ke snaze přiblížit místní soužití Čechů a Rusů.

Při výběru tématu práce hrál velkou roli můj osobní vztah k této lokalitě, neboť zde žiji od svého dětství a již můj kolektiv na základní škole v centru města byl složen z česky i rusky mluvících žáků. Součástí mého života se tak staly každodenní interakce s ruskými občany a denně se s nimi setkávám na ulicích, v okolních lesích, v obchodech či chodbách našeho domu. Poněvadž je pro mě přítomnost ruské menšiny ve městě jistým způsobem přirozená, začala jsem se zajímat, jaké postoje k tomuto jevu zaujímají i jiní obyvatelé Karlových Varů. V mém zájmu se tak ocitla snaha identifikovat motivy, na základě kterých místní členové karlovarské společnosti k ruské menšině přistupují. To mě přivedlo k hlubšímu náhledu na tuto problematiku, neboť specifická, etnicky pestrá společnost města Karlovy Vary je více než vhodným objektem pro tento typ zkoumání.

Detailně jsem se zaměřila na dva fenomény, které postoje majoritní společnosti ke společnosti minoritní silně determinují. První z nich představuje obecně lidská tendence k stereotypizaci. Se sklony ke generalizaci představ o ruském národě jsem se v souvislosti s Rusy samotnými, či jejich pronikáním do našeho lázeňského města, setkávala opakovaně, a to zejména v rámci své rodiny a mezi svými vrstevníky. Druhým předmětem mého zájmu je vliv osobní zkušenosti, který má ze

zásady sklon k potvrzení nebo vyvrácení již existující stereotypní představy. Cílem mé práce je postihnout spektrum názorů a představ místních obyvatel o ruských občanech včetně historického povědomí, zhodnotit a porovnat analytické koncepty charakterizující ruskou menšinu s koncepty lidovými, prezentovanými prostřednictvím výpovědí informátorů a následně se zaměřit na to, jakou roli při tvorbě těchto postojů hraje stereotyp a jakou osobní zkušenost.

Při práci jsem se musela potýkat s významným faktem, že do fáze sběru primárních dat mého výzkumu vstoupily, vedle již trvající koronavirové krize, významné události spojené s vojenskou invazí Ruska na Ukrajinu¹. Reflexe na tento konflikt se objevila u několika respondentů oslovených v závěru práce. V jaké míře informátory událost ovlivnila není bohužel v této fázi možné posoudit. „Současností“ je v textu míněna doba před invazí, neboť tyto skutečnosti již nemohly být v práci z důvodu časového kontextu zohledněny.

V teoretické části práce se věnuji zejména vymezení klíčových pojmů migrace a adaptace úzce spjatých se zkoumanou problematikou. Součástí druhé kapitoly je představení historicko-geografického kontextu jednotlivých migračních vln, které vedly k příchodu osob ruského původu na území českých zemí, a to od roku 1918 do současnosti. Následně se již zaměřuji cíleně na město Karlovy Vary, jež, jak už bylo zmíněno, nezpochybnitelně odráží ruskou přítomnost. Cílem třetí kapitoly je pomocí sekundární literatury identifikovat rysy, které jsou českou veřejností nejčastěji připisovány ruské menšině a porovnat je s výpověďmi informátorů získaných v rámci empirického výzkumu. Zvolila jsem tři aspekty oslabující integraci do majoritní společnosti, kterými jsou izolovanost, znalost jazyka a lokální koncentrace ruské menšiny na území tohoto lázeňského města. Hlavním cílem praktické části práce je na základě provedených kvalitativních rozhovorů zhodnotit již výše zmíněnou roli stereotypu a vlastní zkušenosti. Součástí kapitoly je též teoretické vymezení potřebných pojmů.

---

¹ Ruská invaze na Ukrajinu je ozbrojený konflikt, který započal 24. února 2022 ruským útokem na Ukrajinu.

Základem práce je interpretace devíti provedených rozhovorů s občany Karlových Varů. Za účelem hlubšího proniknutí do místních vztahů jsem zvolila kvalitativní přístup formou polostrukturovaných rozhovorů. Postup výběru informátorů byl veden snahou zaznamenat maximální šíři názorů a pohledů na zkoumané problémy. Výchozími kritérii byl věk, vzdělání a místo bydliště. Věkové kritérium zahrnovalo osoby od 22 do 76 let, které se snažilo postihnout zažité zkušenosti z delší časové perspektivy. Místo bydliště, vzdělání a variabilita profesí hrály významnou roli ovlivňující hodnotové soudy účastníků výzkumu. Zároveň bylo mým záměrem vybrat jednotlivce, kteří se v Karlových Varech narodili nebo zde žijí od dětství, neboť otázky rozhovoru byly zaměřeny mimo jiné i na proměny vnímání města. Velikost vzorku samozřejmě neumožňuje zcela obsáhnout dané téma, může však posloužit jako ilustrativní popis zkoumaného problému vyžadující případné další ověření.²

Svůj empirický výzkum jsem započala s několika vytipovanými jedinci splňujícími daná kritéria, načež jsem dostávala další kontakty na osoby vhodné pro tento účel. Výběrový soubor respondentů se tak rozrůstal na základě tzv. metody sněhové koule. V důsledku nedostatečné úrovně znalosti ruského jazyka nebylo z mé strany možné provést rozhovory s ruskými obyvateli. Pohled samotných Rusů však shledávám za relevantní při tvorbě uceleného náhledu na tuto problematiku.

V diskuzi a závěru budu konfrontovat výzkumné cíle s výsledky empirického výzkumu, zdůrazním hlavní poznatky, které následně shrnu a zhodnotím.

---

² Viz Seznam informátorů v příloze.

1 Migrace

Za účelem lepšího porozumění zkoumané problematice považuji za důležité charakterizovat vybrané klíčové pojmy, které s tématem úzce souvisejí. V první kapitole se zaměřím na pojem migrace a s ním související migrační teorie a dále popíši následný proces adaptace.

1.1 Vymezení pojmu

Pojem migrace lze definovat jako pohyb v prostoru za účelem změny místa pobytu (Uherek 2016: 7). Jedná se o univerzální společenský fenomén, který je možné sledovat v rámci všech společností, neboť snaha dohlížet na příliv cizinců se objevuje již od dávných časů. Studium lidského stěhování je proto nepostradatelnou součástí sociálních věd, bez něhož řadu jevů ve společnosti nelze plně pochopit (Uherek 2016: 7). Problematika migrace je v dnešní době více než kdy dřív aktuálním a hojně diskutovaným tématem, tudíž jsem se rozhodla vyčlenit pro ni v mé práci specifické místo.

1.2 Rozdělení migrace a migrační teorie

Migrace je komplexní pojem, jež lze zkoumat z různých hledisek a ve vícero rovinách. V nejobecnější rovině ji lze rozlišit na vnější (mezinárodní) a vnitřní (vnitrostátní). Vnější migrace, tedy imigrace a emigrace, se realizuje přes hranice států a vnitřní migrace označuje přesun obyvatelstva v rámci jednoho státu, například z venkova do měst (Vaněčková 2009: 2). Michaela Pešková (2006) dále rozlišuje mezi dobrovolným a nuceným migračním pohybem. Při dobrovolné migraci se jedná o opuštění své vlasti z důvodů osobního charakteru, tj. za účelem studia, sjednocení rodiny či zaměstnání. Na druhé straně migrace nucená je následkem snahy vyhnout se situacím, které představují ohrožení života, svobody a živobytí, tj. pronásledování, represím, ozbrojeným konfliktům, přírodním či jiným katastrofám a dalším. Většina migrantů, kteří byli donuceni k opuštění své domoviny, poté žádá o azyl či mezinárodní ochranu a po skončení konfliktu se chtějí navrátit zpět do své mateřské země. V současnosti se mezi nejčastější příčiny

změny místa pobytu řadí rozdíly v bohatství, ekonomickém rozvoji a životní úrovni obyvatel mezi jednotlivými světadíly (Pešková 2006: 11).

Anna Vaněčková (2009) ve svém textu navrhuje následující typologizaci migračních pohybů:

1. Ekonomická – migrace za prací
2. Sociální – migrace za rodinou či přáteli
3. Politická – migrace z důvodu náboženské, politické či rasové perzekuce nebo v důsledku válečného konfliktu
4. Environmentální - migrace z důvodu přírodních katastrof či změny klimatu

Rozmanitost lidské mobility zapříčinila vznik řady teorií, jež se tímto fenoménem zabývají. V následujícím rozdělení budu vycházet z některých vybraných hlavních migračních konceptů, které uvádí český expert na problematiku migrace Dušan Drbohlav a etnolog Zdeněk Uherek (2007). Cílem těchto teoretických reflexí je zjistit, proč lidé migrují a jakými zákonitostmi se jejich pohyb řídí.

Jednou z teorií je neoklasický ekonomický přístup (*Neoclassical economic approach*), který je členěn na makro a mikroúroveň. Na makroúrovni lze migraci vysvětlit na základě rozdílů mezi pracovní nabídkou a poptávkou. Stěhují se převážně lidé ze zemí méně vyspělých, s přebytkem pracovních sil a nízkými platy do zemí naopak vyspělejších, za účelem uplatnění a využití příznivějších finančních podmínek. Na mikroúrovni je migrace uskutečněna z důvodu zlepšení kvality života a výhodné investice kapitálu směřující k maximalizaci zisku.

Další teorie související s ekonomickou sférou rozlišuje dva typy pracovních sektorů (*Dual labour market theory*). První sektor je výrazně lépe placený, relativně stabilní a nabízí růst kariéry, přičemž jsou do něj přijímáni především příslušníci domácí populace. Druhý sektor je naopak hůře placený, nebezpečný, fyzicky namáhavý a určený zejména pro pracovní migranty. Dle tohoto konceptu tvoří moderní

kapitalistické společnosti svou poptávkou po pracovní síle silné „pull“ faktory³, které se stávají příčinou migračních pohybů. Teorie světového systému (*World system theory*) uvažuje o migraci jako o logické součásti světového dění v souvislosti se sociálněekonomickým a politickým vývojem. Jejím autorem je sociolog Immanuel Wallerstein, který rozlišil světové regiony do konceptu center, semiperiferií a periferií, přičemž poukázal na jejich nerovnoměrné rozložení bohatství stávající se hybnou silou migrace. Za centra jsou v současnosti považovány vyspělé západní země a periferie reprezentují země se zdrojem surovin a levné pracovní síly.

Dosud zmíněné ekonomicky podmíněné teorie, vycházející z představy práce a zisku jako hlavního motivačního činitele, však neberou v potaz roli sociálních interakcí, které mají na migraci nemenší vliv. Tento faktor reflektuje teorie migračních sítí (*Network theory*), jež je založena na účelových vazbách mezi migranty. Již usazení jedinci prostřednictvím mezilidských vazeb pomáhají nově příchozím vytvářet jednodušší podmínky k adaptaci v cílovém prostředí⁴, které zvyšují pravděpodobnost stěhování (tzv. „migrační know-how“). Působení migračních sítí je však omezené, mohou odeznít nebo se přemístit do jiného prostoru. V opačném případě mohou přispět k prosperitě destinace a nalákat investory, které povedou k pozitivním změnám ekonomiky. Jsou také důležitým faktorem s potenciálem k urychlení či naopak ke zpomalení procesu integrace v lokálním prostředí.

V neposlední řadě uvádím tzv. teorii migračních systémů, zaměřující se na lokální mezinárodní kontakty s ohledem na historické, kulturní či technologické okolnosti, které vedly k vytvoření migračních spojnic mezi státy. Především dvě poslední zmíněné teorie úzce souvisí s tématem ruské mobility týkající se mé bakalářské práce (srov. Drbohlav, Uherek 2007).

---

³ „Pull“ faktory migraci umožňují nebo ji napomáhají, naopak „push“ faktory motivují jedince opustit svou vlast, tedy vyvolávají migraci.

⁴ Jedná se například o bydlení, ekonomickou činnost, péči o děti apod.

Migrační proudy zpravidla nelze popsat jedním teoretickým konceptem, neboť každý z nich je specifický a vyžaduje individuální přístup. Dle Uherka a spol. (2016: 48) se současné teorie již ve větší míře orientují na subjektivní či kolektivní pohnutky, přičemž odmítají dosavadní ekonomická vysvětlení a přímočaré kalkulace. Podle vzoru sociálních věd berou na vědomí, že vysvětlení, proč se daná skupina dala do pohybu, nelze hledat pouze v cílové, ale hlavně ve zdrojové zemi, a především v migrujících samotných.

1.3 Adaptace

Jakmile se migranti usadí v cílové zemi přichází na řadu přizpůsobení se novým podmínkám majoritní společnosti. Adaptace je složitým procesem, který má mnoho rozdílných podob, neboť je ovlivněn specifickými charakteristikami jak migrujících skupin, tak imigračních (cílových) prostředí. Mezi další důležité faktory se řadí taktéž fyzická a kulturní blízkost, motivace začlenit se do majoritní společnosti, charakter bydlení a vzdálenost mateřské a cílové země (Drbohlav et al. 2001: 23). Společné soužití může na jedné straně vést k trvalému vydělení přistěhovalců v rámci procesů marginalizace a segregace (např. do etnických enkláv, etnických komunit), nebo v opačném případě k úplnému splynutí s majoritní společností (Rákoczyová et al. 2009: 24).

Různorodost a množství faktorů ovlivňující adaptaci vedlo ke vzniku řady konceptualizací, které mají za úkol rozličné zkušenosti popsat. Dušan Drbohlav a spol. (2001) popisují tzv. „asimilační teorii“, která tvrdí, že proces adaptace je nevyhnutelně završen splynutím s majoritní populací. Asimilace tedy předpokládá naprosté začlenění etnické minority do většinové společnosti státu skrze oproštění se od svých jazykových, kulturních a sociálních specifik (Stýskalíková, 2004: 14). Dle sociologa Csaba Szaló jsou prvotním impulzem k asimilaci zejména motivy ekonomické, tj. zajištění existence (práce, bydlení atd.) a spokojeného života (Szaló 2002: 184).

Obdobným modelem je koncept „tavícího kotle“ („melting pot“), který všechny etnické zvláštnosti rozpustí a spojí (Šatava 2009: 15). Větší důraz na zachování specifických rysů daného etnika klade koncept „salátové mísy“ („saladbowl“),

který popisuje soužití etnických skupin vedle sebe, přičemž vzájemná komunikace nabývá různé intenzity. Ideálním výsledkem adaptace je sociální integrace, která v sobě nese rovnoprávnost s majoritní společností ve všech ekonomických i sociálních sférách a zároveň je přistěhovalcům umožněno udržet si specifické kulturní rysy svého etnika (srov. Drbohlav et al. 2001: 24).

Miroslava Rákoczyová (2009: 25) člení dle Essera (2000) sociální integraci do čtyř dimenzí:

- Strukturální – představuje získání práv a přístup ke klíčovým institucím majoritní společnosti (např. na trh práce)
- Kulturní – zahrnuje poznání a přizpůsobení se hodnotám, normám a vzorcům chování hostitelské společnosti, přičemž mohou být současně zachovány původní kompetence
- Interaktivní – znamená přijetí a začlenění přistěhovalců do primárních vztahů a sociálních sítí majoritní společnosti
- Identifikační – představuje subjektivní pocit sounáležitosti s hostitelskou společností a identifikací se sociálními skupinami etnickými, lokálními nebo národními

Sociální integrace je jevem složitým a komplexním, neboť jeho průběh je ovlivňován nejen motivací, schopnostmi a úsilím přistěhovalců, ale také nastavenými podmínkami většinové společnosti, mezi které lze zařadit postoje veřejnosti, institucionální struktury a nastavení imigrantské politiky (Rákoczyová et al. 2009: 34).

Dušan Drbohlav (et al. 2001: 25) popisuje tři základní modely imigrační politiky, které se dnes ve světě prosazují:

1. Prvním z nich je diskriminační model. Imigrantům je na jednu stranu umožněno vstoupit do určité společenské sféry (např. na trh práce), ale přístup do ostatních oblastí je omezen (např. systém sociální péče, účast ve volbách, možnost získat občanství). Cílem je odradit od trvalého usazení a pobyt cizinců zachovat dočasným.
2. Asimilační model skrze umožnění získání občanství, práv a povinností majoritní populace přispívá k rychlé adaptaci do nové společnosti. Očekává

se ztotožnění imigranta s dominantní kulturou, přičemž ztrácí svůj mateřský jazyk a další kulturní a sociální specifika.

3. Multikulturní model podporuje odlišnost jazyka, kultury a sociálních vztahů. Imigranti jsou přijati a mají stejná práva ve všech sférách, aniž by se museli vzdávat svých kulturních specifík.

Málokdy je však některý z modelů aplikován ve své „čisté“ formě, většinou se jedná o kombinaci více než jednoho z těchto představených přístupů.

Co se týče prostoru mají imigranti, dle Drbohlava (et al. 2001: 26), tendenci koncentrovat se do etnických enkláv. Je tomu tak proto, že jim izolovaný prostor vlastního etnika usnadňuje adaptaci z důvodu sdílených kulturních, ekonomických a sociálních charakteristik. Dalším faktorem může být také soudržnost a bezpečí komunity v případě potenciální xenofobie či rasismu ze strany majority. Fyzické opuštění enklávy je známkou úspěšné adaptace, což zahrnuje především zvýšení socioekonomického statusu, získání zaměstnání a zvládnutí jazyka imigrační země. Rákoczyová (et al. 2009: 28) dodává, že etnické enklávy podporují sociální integraci v úvodních fázích imigrace, avšak současně působí jako bariéra v oblasti kontaktů s domácí populací.

Za nejdůležitější prvek úspěšné adaptace, resp. integrace, imigrantů je považována jejich otevřenost a spolupráce. Nejedná se však o jednosměrný proces, neboť vyžaduje nejen změnu u minoritní společnosti, ale ve stejné míře i v majoritní (Drbohlav et al. 2001: 27).

2 Ruská národnostní menšina v českých zemích

V této kapitole se v rámci pochopení základních souvislostí věnuji historickému vývoji příchodu ruské menšiny na území našeho státu. Značný příliv ruských imigrantů do českých zemí není pouze fenoménem současnosti, ale procesem, který započal již v roce 1918. Rusové na naše území vstupovali v jednotlivých vlnách podnícených odlišnými faktory a motivacemi. Lišily se jednak v závislosti na dobrovolném či nuceném opuštění země, ale také na období a kontextu, ve kterém probíhaly. Tyto skutečnosti vysvětlují množství a různorodost lidí hlásících se k ruské národnosti. Karel Sládek ve své publikaci z roku 2010 ruskou migraci do českých zemí rozděluje do tří nejvýznamnějších etap: imigrace mezi lety 1918-1948, mezi lety 1948-1989 a po roce 1989. Tímto členěním se budu řídit v následujícím textu.

2.1 Ruská imigrace mezi lety 1918-1948

V počátečních letech ruské imigrace do Československa se jednalo převážně o nedobrovolný a nucený akt (Sládek 2010: 27). Již před rokem 1917 se na území Československa nacházelo přibližně 8 tisíc ruských migrantů, mezi nimiž figurovali vojáci vyslaní carskou vládou do Francie, zajatci ústředních mocností i civilní obyvatelstvo (Veber 1996: 7). V roce 1920 došlo k další přistěhovalecké vlně v rámci evakuací československých legií z Ruska. Legionáři se vraceli do své rodné země spolu s jejich ruskými manželkami a dalšími rodinnými příslušníky (Veber 1996: 7). Nelze však opomenout události spojené s občanskou válkou v Sovětském svazu mezi lety 1917-1922, které skončily vítězstvím bolševiků a staly se tak hybnou silou masové emigrace lidí prchajících před nepřátelským sovětským režimem.

Ve 20. letech 20. století se Československo stalo významným evropským útočištěm právě těchto utečenců. Republika totiž v té době jako jedna z mála zemí nabídla uprchlíkům státem organizovanou pomoc nazvanou „Ruská pomocná akce“. Akce vznikla v roce 1921 z iniciativy předních československých politiků - prezidenta republiky Tomáše Garrigue Masaryka, ministerského předsedy Karla Kramáře a zástupce ministra zahraničí Václava Girsy (Putna 1993: 45), přičemž byla

kompletně financována ze státního rozpočtu (Kopřivová 2015: 27). Jejím cílem bylo umožnit vzdělání a pokud možno důstojný život lidem, kteří nebyli spokojeni s poměry panujícími tou dobou v Rusku (Pešková 2006: 50) a zároveň učinit z Prahy středisko ruské zahraniční inteligence. Trvání akce bylo původně naplánované na pět let, neboť se vycházelo z předpokladu, že v dohledné době dojde ke změně politických poměrů a obnovené „demokratické“ Rusko přijme evropsky vzdělané odborníky zpět (Kopřivová 2015: 28).

V Praze, od počátku 20. let 20. století již přezdívané „ruský Oxford“, byl vytvořen plnohodnotný systém ruského školství zahrnující základní školy, gymnázia, a dokonce i školy vysoké včetně vědeckých pracovišť. Dále byla podporována ruskojazyčná nakladatelství a emigrantský tisk, jehož úkolem bylo mapovat kulturní a politický život ruské emigrace v Československu (Rešetarová 2012: 4). V těchto letech bylo stěžejním krokem budování vzdělávacího systému. V roce 1922 byla založena Ruská právnická fakulta, o rok později Ruský pedagogický ústav Jana Amose Komenského a Ruská lidová univerzita v Praze (Veber 1996: 15-16).

V meziválečném období na území českých zemí působilo velké množství ruských emigračních spolků, které plnily primárně vzdělávací, podpůrnou, profesní a kulturní úlohu. Pomocná akce umožnila zakládání ruských vědeckých společností. Jednou z nich byla ruská *Akademická skupina* (1921), jež udělovala vědecké hodnosti a jejíž členové byli zastoupeni na všech ruských a na četných československých vysokých školách (Veber 1996: 24). Budování kulturních organizací se opozdilo za sdružováním profesním či politickým. V roce 1922 vznikl *Svaz ruských spisovatelů a novinářů v Československé republice*, zaměřující se především na pořádání kulturních akcí a na péči o hmotné zájmy svých členů (Veber 1996: 36). V oblasti styků s československou veřejností a kulturou fungovala od roku 1919 organizace *Česko-ruská jednota*, jejímž cílem bylo iniciovat česko-ruskou vzájemnost a prohlubovat znalosti Čechů a Slováků o Rusku, a naopak Rusů o Československu (Savický 1999: 154-155). Nejvýznamnější společenskou organizací byl *Zemgor*, založený v roce 1921, v

jehož středu zájmu stálo postavení ruských uprchlíků a zároveň snaha získat peněžní podporu na jejich živobytí (Findejsová 2016: 25).

O studium a práci mělo původně zájem 5.000 uprchlíků, přičemž v roce 1925 se jejich celkový počet zvýšil na 25.000 (Kopřivová 2015: 30). Na tento nárůst místní vláda zareagovala zpřísněním podmínek pro vydávání vstupních víz. Nečekaná událost nastala, když v SSSR nedošlo k předpokládané demokratizaci poměrů a zavřené hranice znemožnily návrat uprchlíků do mateřské země. V Československu se usídlili mnozí ruští odborníci, vysokoškolští profesori, vědečtí pracovníci, spisovatelé, umělci a další, z nichž někteří dosahovali mezinárodní úrovně⁵ (Kopřivová 2015: 30). Všichni tito jedinci spolu s nově vzniklými institucemi, ústavy a společnostmi obohacovali kulturní život Československa a přispívali k jeho propagaci v Evropě i v zámoří. S koncem 2. světové války dochází k rozpadu ruské emigrantské komunity poté, co mnozí její příslušníci odcházejí ze strachu z dalšího vývoje dále na západ (například do SRN, Francie, USA, Kanady apod.). Rok 1945 je tak možné označit za zlomové datum, kdy dochází v důsledku ukončení politické podpory k zániku ruského společenství v Praze (srov. Putna 1993: 49).⁶

2.2 Ruská imigrace mezi lety 1948-1989

V období mezi lety 1948-1989, tedy v období komunistického režimu, nebylo možné svobodně cestovat a stěhovat se za hranice státu. V rámci spřízněnosti socialistických zemí však probíhala tzv. migrace sňatková. Tento způsob migrace umožňoval přistěhovalectví z důvodu uzavření sňatku s československým občanem či občankou. Příkladem byli čeští studenti v Moskvě, kteří se vraceli domů se svými ruskými manželkami (Volková 2006: 126). V období okupace vojsky států Varšavské smlouvy v čele se Sovětským svazem, zahájené v roce 1968, žilo v Československu až 73.500 ruských vojáků z řad okupačních jednotek, k nimž je

---

⁵Jedním z nich byl slavný ruský lingvista Roman Jakobson, který se mimo jiné stal spoluzakladatelem světoznámého Pražského lingvistického kroužku (Putna 1993:186-187).

⁶ Praha se mezi válkami stala cílovou destinací i pro další národní emigrace, a to zejména pro ukrajinskou a běloruskou (Putna 1993: 47).

nutno připočíst přibližně dalších 40.000 rodinných příslušníků důstojnického sboru (Pešková 2006: 49). Rusové tak v letech 1968-1991 představovali nejpočetnější skupinu cizinců v republice.⁷ Obrat nastal v roce 1991 v souvislosti s odsunem okupačních vojenských útvarů, přičemž sovětští vojáci se svými příbuznými začali přehodnocovat pobyt v republice, jež nakonec vyvrcholil jejich odchodem (srov. Pešková 2006: 49-50).

2.3 Ruská imigrace po roce 1989

Období po roce 1989 se vyznačuje řadou politických, ekonomických a sociálních změn, které zásadně ovlivnily vývoj mezinárodní migrace v Česku. Mezi nejdůležitější mezníky vedoucí k nárůstu nově příchozích migrantů patří, dle Drbohlava (2010: 31), pád „železné opony“ a ekonomicko-politická transformace. Pád komunismu v Evropě, rozpad Sovětského svazu, následný vznik demokratických států a s ním spojený svobodný pohyb obyvatelstva zapříčinil tvorbu liberálního pracovního trhu a nových možností podnikání.

Počet ruských uprchlíků se na českém území zvyšoval především jako reakce na krizi sociální sféry, která v Rusku tou dobou probíhala (Pešková 2006: 50). Většina tamějších státních podniků krachovala, docházelo k nárůstu kriminality a nemalá část obyvatel se ocitla na hranici přežití. Mezi Ruskou federací a Československem (později Českou republikou) se vytvořil migrační most, neboť zdejší podmínky nabízely možnost „lepšího života“. Dalším mezníkem navyšující příchod imigrantů ruské národnosti je dále rok 1995, neboť v tomto roce jejich vstup do země přestal podléhat vízové povinnosti (Pešková 2006: 50). Migraci obyvatel posílil rovněž vstup České republiky do Evropské unie. Česko se tak z téměř výhradně emigrační země postupně stávalo zemí imigrační.

V roce 2001 bylo založeno mnoho ruských spolků, sdružení a institucí, jež fungují především jako transfery mezi kulturou domácí a kulturou hostitelské země. Zastřešující organizací je *Asociace ruských spolků v ČR*, jejíž náplň tvoří rozvoj

---

⁷ V roce 1971 zahájilo svou činnost Ruské středisko vědy a kultury zabývající se výukou ruského jazyka a realizací kulturních, vědeckých a vzdělávacích programů (Sládek 2010: 65-66).

ruské kultury a umění a zároveň poskytování podpory ruským podnikatelům dostat se na české trhy a obdobně českým podnikatelům na ruské. Významným sdružením je *Ruská tradice*, jejímž cílem je zachování a rozvoj dědictví ruských přistěhovalců v českých zemích. Pořádá kulturní, vědecké a společenské akce, nicméně za její stěžejní činnost lze označit publikaci časopisu *Ruské slovo*, jenž interpretuje tradiční ruskou kulturu, zvyky a tradice (Sládek 2006: 64). Organizací zaměřenou na mládež je *Spolek rusky mluvících studentů a jejich příznivců ARTEK*, který pořádá kulturní aktivity ve formě diskoték a večerů hudby, pomáhá studentům se vzděláváním či řeší závažné otázky v souvislosti se současnou situací v Rusku (srov. Volková 2006: 128-135). I přesto, že na území dnešní České republiky vzniklo široké a rozmanité spektrum spolků, jejichž činnost neodmyslitelně patří ke kulturnímu životu, seberealizaci a společenské sebe prezentaci ruské menšiny, zůstává otázkou, do jaké míry se přistěhovalci činnosti těchto spolků účastní.

Důležitou roli tmelícího charakteru hrála také pravoslavná církev. Centrem církve byl nejdříve chrám sv. Mikuláše v Praze na Staroměstském náměstí, později bylo však přesunuto do Karlových Varů, Mariánských a Františkových lázní (Veber, Sládek 1996: 62-63).

Důvody ruské imigrace na našem území v tomto období rozděluje Karel Sládek (2010) na nucené a dobrovolné. Mezi nucené zařazuje politické motivy, případy etnické diskriminace a bezpečnostní důvody. Dobrovolná migrace zahrnuje migraci pracovní (ekonomickou), řetězovou, inovační a za účelem studia. Pracovní migrace byla zapříčiněna zejména ekonomickou nestabilitou, jež panovala v Rusku v 90. letech. Změnu místa pobytu zvolili středoškolsky a vysokoškolsky vzdělaní Rusové toužící po větší záruce z hlediska profesního uplatnění či investování kapitálu. Řetězovou migrací se rozumí stěhování obyvatelstva za účelem sloučení rodiny. Jedná se o již zmíněné migrační sítě, pomocí kterých se za úspěšným migrantem často stěhuje jeho rodina, příbuzní nebo přátelé. Inovační migrace je realizována za účelem zlepšení životních podmínek a hmotného zabezpečení jednotlivců a rodin. Migrace za vzděláním byla charakteristická pro skupinu mladých Rusů s vidinou získání evropského univerzitního vzdělání a rozšíření pole působnosti (srov. Sládek 2010: 33-38).

Socioekonomické podmínky života v Rusku hrály a stále hrají významnou roli. Jedná se především o nezaměstnanost, snižující se kvalitu života a vzdělání, nedostupnost lékařské péče, rozpad společenských vztahů a permanentní hrozbu ekologických či technologických katastrof (Drbohlav et al. 2001: 75-76). Právě tyto faktory, dle Drbohlava, napomáhají pochopit podstatu současných migračních pohybů ruských občanů. Cílem se stávají destinace, kde bude uspokojena potřeba klidu, bezpečí, stability a poskytnutí výhodných finančních podmínek, než které jim byly k dispozici v rodné zemi. Mezi faktory, které motivovaly k vystěhování právě do České republiky lze zařadit jazykovou příbuznost, výhodnou polohu ve středu Evropy nebo přetrvávající kontakty z dob socialismu (Volková 2006: 127).

Dle Peškové (2006: 51) občany Ruské federace v současné době nevedou k přestěhování do České republiky motivy politické ani motivy ekonomické, neboť většina zdejších Rusů patří mezi bohaté až velice bohaté osoby. Materiálním dostatkem většinou disponovali i v Rusku, avšak nedostávali tam za své peníze náležitě kvalitní zboží a služby, což jim spolu s okolními podmínkami znemožňovalo žít v patřičném komfortu. Důvodem soudobé ruské emigrace je, dle Rákoczyové (et al. 2009: 120), strach o bezpečnost kvůli politické nestabilitě a vysoké kriminalitě v zemi původu. Naopak motivujícím faktorem k přestěhování do České republiky je již zmíněná kulturní a geografická blízkost, doporučení od příbuzných a známých či nabídka levnější a stabilnější země.

Česká republika je specifická svou geografickou polohou ve středoevropském regionu mezi zeměmi Evropské unie na jedné straně a zeměmi východní Evropy na druhé. Z toho důvodu se v první polovině 90. let stala zemí tranzitní (neboli přechodnou), která sloužila převážně migrantům z Východu při cestě dále na Západ. Jak už bylo řečeno výše, v souvislosti s navyšujícím se počtem migrantů s dlouhodobým a trvalým pobytem se postupně měnila v destinaci cílovou. Dle Peškové (2006: 50-52) na tom měly největší zásluhu zlepšující se ekonomické podmínky a vývoj postavení republiky v mezinárodní politice, tím je myšlen zejména vstup do Severoatlantické aliance (NATO) v roce 1999 a do Evropské unie (EU) v roce 2004. Dle Drbohlava (2010: 152) tento zvyšující se objem mezinárodní migrace na území Česka rostl po celé období od roku 1989 až do roku 2008, a to

přibližně ze 78.000 v roce 1993 na přibližně 440.000 v roce 2008. Zároveň konstatoval, že počet občanů Slovenska a Polska se od poloviny 90. let příliš neměnil, zatímco počty občanů z Ukrajiny, Vietnamu a Ruska do roku 2008 vzrostly více než dvojnásobně.

V současnosti, dle výsledků Sčítání lidu z roku 2021, v České republice žije 45.365 ruských občanů (ČSÚ – Počet cizinců v ČR 2021)⁸. Převážná část migrantů ze zemí bývalého Sovětského svazu pobývá v České republice na základě dlouhodobého a trvalého pobytu za účelem zaměstnání nebo podnikání (Rákoczyová et al. 2009: 122-123). Trvalý pobyt se uděluje na dobu deseti let a zajišťuje větší jistotu a práva. Žádaný je mezi ekonomicky aktivními migranty z důvodu volného přístupu na trh práce, ale také v souvislosti s pořízením vlastního bydlení a přístupu k tuzemským úvěrovým produktům (Leontiyeva 2009: 11-15).

---

⁸ Pro srovnání uvádím rok 2001, kdy na území ČR žilo 7.696 ruských občanů, a rok 2011 vykazující 32.708 ruských občanů (ČSÚ).

3 Ruské pronikání do Karlových Varů

V této kapitole zmapuji příchod ruské klientely a ruských přistěhovalců do lázeňského města Karlovy Vary. Ruské pronikání bude pro lepší přehlednost a pochopení popsáno chronologicky počínaje obdobím před světovými válkami až po současnost. Status světoznámého lázeňského města včetně jeho historie je důležitým faktorem, který podněcuje mnoho lidí, převážně pak občany z Ruské federace, k navštívení tohoto místa, lázeňskému pobytu či k sezónnímu až trvalému usazení. Lázeňská léčba a propagace Karlových Varů v Rusku, kde je toto město považováno za mystické a symbolické místo, vedla k velkému zájmu a přílivu těchto obdivovatelů.

3.1 Příchod ruské menšiny do Karlových Varů z historické perspektivy

Národnostní skladbu území, na němž se nachází město Karlovy Vary, tvořilo od středověku až do druhé světové války převážně německy mluvící obyvatelstvo. Od 18. století až do druhé světové války do lázní hojně přijížděla bohatá klientela a svou návštěvou město poctilo mnoho slavných hostů, mezi které patří například básník Johann Wolfgang Goethe, spisovatel Friedrich Schiller nebo car Petr I. Veliký (Burachovič 2003: 13). Právě s příjezdem cara Petra I. Velikého započala éra pravidelných pobytů ruské šlechty.⁹ Návštěvníci zde podstupovali léčebné pobyty, procházeli se po promenádě či navštěvovali společenské bankety. Zpečetěním ruské přítomnosti ve městě se stala výstavba pravoslavného chrámu sv. Petra a Pavla v roce 1898, který dodnes jezdí obdivovat nadšenci ze všech koutů světa¹⁰.

Jedna z položených otázek v rámci rozhovorů se snažila obsáhnout historické povědomí o příchodu Rusů do Karlových Varů. Mým zájmem bylo zjistit, jak místní obyvatelé vysvětlují zjevnou atraktivitu destinace. Několik respondentů

---

⁹ Návštěvy cara Petra Velikého dodnes připomínají místa jako například carův pomník na Abergu a busta Petra Velikého na Petrově výšíně (1877).

¹⁰ Viz fotopříloha č. 8.

v této souvislosti poukázalo na spojitost právě s významnými návštěvami Petra Velikého. „V roce 1711 objížděl car Petr I. celou Evropu a zavítal i do Varů. Já bydlím v Březový a tam je cedule s popiskem ‚dům stojí na místě bývalého hamru, kde Petr Veliký vykoval tyč a podkovu‘. Takže oni to tady znají už z doby, když sem ještě jezdila ruská šlechta. V Čechách jsou pro ně stěžejní Vary. Oni je berou tak, že to je ‚něco lepšího‘.“ (interview 6). V podobném duchu se vyjádřila informátorka přibližně stejného věku: „Oni tady mají kořeny přes cara Petra Velikého. Furt si na ty Karlovy Vary trošku dělaj nárok. Berou to, že sem patří.“ (interview 2).

Změna nastala po druhé světové válce, kdy došlo k násilnému odsunu Němců a následné změně režimu v roce 1948. Výměnou převážně německého obyvatelstva se Karlovy Vary staly dosídlením městem českým. V rámci zestátnění lázeňského provozu nahradili mezinárodní bohatou klientelu běžní lidé a významní představitelé Sovětského svazu (Fiedlerová, Trlifajova 2015). Do Karlových Varů začali v hojném počtu přijíždět také sovětské důstojníci a pracující, kterým byly lázeňské pobyty poskytnuty za odměnu (Čepelák 2009: 15). Hotely byly přizpůsobeny nově příchozím hostům¹¹ a kavárny s restauracemi nahrazeny běžnými obchody a hospodami. Respondentka č. 4 vzpomíná na toto období jakožto bývalá zdravotní sestra v lázeňském hotelu Bristol, jež byl navštíven i představitelem Sovětského svazu Leonidem Iljičem Brežněvem. „Když jsem dělala v Bristolu, tak tam jezdili nejvybranější osobnosti, protože tam byl Ústřední výbor KSČ. I Brežněv tam byl.“ (interview 4).

Někteří z dotázaných spatřují právě v období komunistického režimu počátek následné ruské obliby destinace: „Oni do těch Varů jezdili po válce pořád. Imperial byl hlavně pro ruskou klientelu, v létě sem jezdili samý ti ‚lepší a bohatší‘ a v zimě to vždycky dávali těm chudším, oni to dostávali od těch podniků.“ (interview 5). Podobně se vyjádřil i informátor mladšího věku: „Po válce se to změnilo. Jednak jsme byli nakloněni k Rusům a jednak, když to tady po 68 zabrali, to tu bylo jakoby

---

¹¹ Například hotel Imperial se stal luxusním sanatoriem, ve kterém byly ubytováni převážně zahraniční hosté, z nichž většina pocházela ze sovětských zemí.

„jejich“. Z Němců se překlenulo na Rusáky. Režim tady vytvořil jejich komunitu a pak se to rozjelo. Ta komunita rostla a rostla, protože se cílilo na ně.“ (interview 8).

Do roku 1989 se lázeňství potýkalo s nedostatkem financí na údržbu a rekonstrukci budov, což značně ovlivňovalo vzhled města (Fiedlerová, Trlifajova 2015). Řada objektů se ocitla ve zchátralém stavu a zároveň docházelo k demolicím historických budov v rámci výstavby normalizační architektury¹² (Klsák 2014: 27). V 70. a 80. letech se na úkor obnovy památek stavěla nová sídliště (Čepelák 2009: 16). Respondenti, kteří v té době v Karlových Varech žili, popisují jeho vizuální stav následovně: „Za socialismu mi to přišlo ponurý, takový špinavý, komunistický, obyčejný, šedý, všechno hranatý. Udělaný město jen aby se tu bydlelo.“ (interview 1).

Po Sametové revoluci dochází v Karlových Varech, v souvislosti s otevřením hranic a změnou politického režimu, ke změně klientely a míry návštěvnosti. Privatizací lázeňského provozu se městu zvýšily šance na obnovu svého ztraceného statusu. V tomto období začínají do města mimo jiné přijíždět tzv. noví Rusové neboli nová ruská ekonomická elita, která se zformovala po rozpadu Sovětského svazu. Jejich cílem bylo demonstrovat své postavení a zařadit se do elity, čehož dosahovali skrze okázalou spotřebu (Dvořák 2000: 48). Začali skupovat lázeňské¹³, ubytovací a rezidenční nemovitosti z důvodu uložení nově nabytých peněz, vlastní reprezentace nebo jako druhé bydlení. Stávali se předními investory města a zasloužili se tak o proměnu lázeňské zóny (srov. Fiedlerová, Trlifajova 2015). Docházelo k rekonstrukci budov, stavěly se nové obytné domy a obchody s luxusním oblečením, šperky, křišťálem a porcelánem. Tuto transformaci reflektuje informátor č. 3: „Já, když jsem přišel do Karlových Varů v roce 93, tak už ty Vary vypadaly lépe, byly veselejší, takový lázeňský, plný. Ale ke konci 90. let se z toho stala komerce – samé drahé hotely oligarchů. V tom období jsem

---

¹² Tou je myšlena především výstavba Vřídelní kolonády a hotelu Thermal.

¹³ Rusové se stali vlastníky lázeňských domů např. Pavlov, Imperial a Sankt-Peterburg. Dále vlastní také obchodní centrum Atrium, ke kterému odkazoval jeden z informátorů: „V Atriu je to úplně ruský. Tam skoro nenajdete český název. Jsou tam ruský služby, obchody a restaurace“ (interview 3). Viz fotopříloha č. 1.

zaznamenal úbytek lázeňství a více toho bohatého klientelismu. Zaznamenal jsem, že Karlovy Vary jdou úplně jiným směrem, než šli dřív.“

Na základě této proměny se v očích některých jedinců vytvořila určitá percepce „dvojího světa“, kdy se lázeňská část jeví jako centrum rusky mluvících turistů, investic a návštěv, a okolní části Karlových Varů jako místa, kde žijí svůj život místní čeští obyvatelé. Podobným způsobem rozlišuje podvojně centrum informátor č. 5: „Musíme rozlišit, co jsou Karlovy Vary. Jedny Vary jsou ke schodům u Thermalu a pak jsou druhý Vary od schodů k Puppě. Schody jsou hranice. Od schodů směrem k Puppě je to v podstatě ruský město. Tam je 95 % investic ruských občanů.“ (interview 5). Podobně se vyjadřuje další informátor: „Ty lázně jsou od zbytku města víceméně odříznuté a když nejsi součástí toho lázeňského života tak do toho ani moc nepronikneš a nevnímáš.“ (interview 9).

V rámci úspěšného etablování ruské menšiny ve městě se v lázeňském centru začaly objevovat nápisy psané v azbuce. Tuto viditelnou ruskou kulturní stopu shledávají téměř všichni respondenti negativně. Příčinou je zejména nadřazení ruského jazyka nad českým, což se jeví jako zásadní mezník ovlivňující místní vztahy. Tento trend je reflektován v následující výpovědi: „V podstatě se z Karlových Varů stalo jedno z nejdražších světových měst a vadilo mi na tom nejvíc, že jsem četl první ruštinu, pak němčinu, pak možná ještě nějaký jiný jazyk a pak až češtinu. To je ostuda. Tam kde my žijeme, má být první a prioritní čeština, náš mateřský jazyk. Tohle mi vadí a vadilo vždycky, v minulosti i teď.“ (interview 3). Vinu, za přítomnost ruských symbolů ve veřejném prostoru, dávají někteří respondenti městu a jeho vedení: „Za to, že tam ty nápisy jsou můžou primárně Češi. Bohužel tu kolonádu připustili Rusům.“ (interview 6). Strategii, kterou respondenti využívají k vyrovnání se s touto pro ně nepříjemnou skutečností, lze připodobnit k jisté ignoranci, jež se vyznačuje vyhýbáním se lázeňské zóně, nápisům psaných v azbuce a víceméně všemu „ruskému“¹⁴.

Ještě nedávna situace související s příjezdy Rusů do Karlových Varů byla ovlivněna dvěma zásadními událostmi, které narušily stoupající trend návštěvnosti.

---

¹⁴ Viz fotopříloha č. 2 ruské obchody s porcelánem poblíž kolonády.

Jednalo se o ekonomickou krizi v roce 2008, ruskou anexi Krymu a napadení východní Ukrajiny v roce 2014. Nejvýraznější pokles v návštěvnosti hostů byl však zaznamenán od roku 2019 do současnosti v souvislosti s pandemií koronaviru COVID-19. Koronavirová krize měla, a stále má, na cestovní ruch zcela zásadní dopad. Data ukázala, že ve druhém čtvrtletí roku 2020 došlo v lázeňských ubytovacích zařízeních v Česku ke snížení počtu zahraničních návštěvníků o 94 % (ČSÚ, Vančura 2020)¹⁵. Na jedné straně se město stále nevzpamatovalo z úbytku hostů zapříčiněného touto celosvětovou pandemií, na straně druhé je vzhledem k momentálnímu vývoji vojenské invaze na Ukrajině o to více nepravděpodobné, že by došlo k návratu k původním hodnotám.

Respondenti reagovali na úbytek ruské lázeňské klientely v rámci pandemických opatření ze tří odlišných úhlů pohledu, a to z ekonomického, osobního a lázeňského. Ekonomizující hledisko zastávají dva informátoři. První z nich tvrdí, že „co se týče koronaviru, tak jsme asi nejpostiženějším městem lázeňského trojúhelníku. Proč? Protože kdybychom měli lázeňské hotely tzv. na křížky, na pojišťovnu a opravdu by to plnilo funkci lázeňství, tak bychom byli úplně plný. Třeba Františkovy Lázně měly úplně narváno. Ale protože my máme komerční hotely, tak jsme zavřený. Rus se rozhodl jít cestou komerce a peněz a pak na to dojeli v době covidu.“ (interview 3). Druhý respondent tuto tezi doplňuje a zároveň reflektuje současnou situaci: „Korona byla další hřebík do rakve celého turismu ve Varech, co se týče východu. No a po koruně teď začala kauza válka. To tomu určitě taky nepřidá. Myslím si, že situace je dosti špatná. Podle mě se to už nevrátí do původních kolejí. Bude jen hůř.“ (interview 5). Osobní hledisko reprezentují dvě respondentky, které se vyjádřily obdobně: „S korunou je odliv Rusů. Mně osobně to vůbec nevadí. Podnikatelům to vadí, lázeňství samozřejmě taky, ale já trošku sobecky cítím zase ‚varský‘ Karlovy Vary.“ (interview 1). Poslední pohled zaujímá respondentka č. 2, která v důsledku odlivu klientely pociťuje oslabení tradiční atmosféry lázeňského města: „Nejhorší doba je teď po koruně. Vary žily hlavně z lázeňství. Teď je to tu takové smutné a bez lidí.“

---

¹⁵ Mezi další důvody nízké návštěvnosti občanů z Ruské federace, uváděné Klsákem (2020), patří pokles hodnoty rublu, zhoršování ruských vztahů se západem nebo česká vízová politika.

Poněvadž je ruská klientela významným, ne-li hlavním zdrojem příjmů v karlovarském lázeňském sektoru, znamená tento útlum do budoucna velkou výzvu pro místní ekonomiku. Několik informátorů se shodlo, že městu v souvislosti s úbytkem ruských klientů nehrozí zánik, neboť si díky své atraktivitě a světoznámému lázeňství najde nadšence v širokém spektru cizinců jiných národností. „Ta lázeňská část je krásná a budou sem jezdit turisté jiní. Nemyslím si, že by Rusama skončilo město. Je ho ale třeba propagovat právě prostřednictvím těch reklam a shotů i jinde.“ (interview 1). Podobného názoru je i mladší respondent, který předpokládá vzrůstající návštěvnost města mezi klienty ze západu: „Ono se třeba když tady nebudeme mít skoro žádný Rusáky, tak se trošku napraví příliv těch lidí ze západu. Třeba z Německa, Francie, Itálie, Rakouska atd.“ (interview 5). Odlišný názor zastává informátor č. 3, podle kterého je ruská přítomnost ve městě stále aktivní, a i přes komplikovanou situaci budou v Karlových Varech hrát významnou roli i nadále: „Oni (Rusové) tu zůstanou, oni vydrží ty tlaky. Finanční prostředky na to maj. Budoucnost je jen o tom, že by se měli soustředit více na lázeňství. Wellness a komerční pobyty se hodí k moři. Tady bychom měli zachovat to, co nám předali předci, a to je právě lázeňství.“

3.2 Charakteristika ruské menšiny v Karlových Varech

V této kapitole budu vycházet ze sekundární literatury poskytující generalizovaný výčet rysů, jež jsou připisovány současné ruské menšině na území České republiky. Jednotlivá specifika budou doplněna a porovnána s výpověďmi oslovených informátorů v rámci provedených rozhovorů. Cílem je zjistit, zda místní obyvatelé Karlových Varů tato specifika potvrzují či naopak vyvracejí, a pomocí toho rekonstruovat vlivy, na základě kterých jsou posléze formovány jejich postoje a přístupy k ruské menšině. Tato stat' se skládá ze tří podkapitol, jež prezentují vzájemně podmíněné faktory shledané ze strany příslušníků ruské komunity, jako jsou izolovanost a uzavřenost, znalost (respektive neznalost) majoritního jazyka a lokální koncentrace v prostoru cílové destinace.

V první řadě považuji za důležité poznamenat, že charakter ruské menšiny je do značné míry rozvrstvený a individualizovaný, neboť se jednotlivé přistěhovalecké skupiny liší délkou pobytu, důvodem emigrace, cílem působení v České republice,

ale také názory a životními hodnotami (Volkova 2006: 138). Vztahy Rusů jednotlivých migračních vln mezi sebou popisuje Karel Sládek. Dle autora se Rusové mezi sebou rozdělují podle sociálního statusu - ti, kteří přišli s finančním kapitálem a úspěšně v České republice podnikají¹⁶, nijak nenavazují kontakty s Rusy, kteří v České republice začínají bez ekonomického zázemí (Sládek 2014, 13-14). Mnoho potomků prvorepublikové ruské emigrace se již považuje za Čechy a připisují vlně Rusů po zániku Sovětského svazu odlišné charakteristiky, s nimiž se neidentifikují. Jedná se zejména o ekonomické zájmy a touhu po zisku po vzoru nového sovětského systému. Další respondenti z výzkumu Sládka uváděli rozdíly v sociálně-ekonomických vrstvách, etnické solidaritě, vzdělání nebo odlišné mentalitě. Odlišná mentalita byla zmíněna v souvislosti s Rusy z Karlových Varů, ke kterým někteří odkazovali jako k „malé Moskvě“ či „ruské nemoci“ (srov. Sládek 2010: 40-41).

3.2.1 Izolovanost a uzavřenost ruské menšiny

Podle názoru dvou českých etnoložek Dany Bittnerové a Mirjam Moravcové (2010), lze nově příchozí příslušníky nejrůznějších etnických menšin migrujících do České republiky diferencovat podle následujících znaků - státního občanství, kulturních charakteristik, míry integrace s českou společností a také podle charakteristik sociálních. Sociální charakteristiky jsou podmíněny nejen jejich ekonomickou pozicí v České republice a kulturními šablonami osvojenými v rodné zemi v rámci socializace, ale i společenskou prestiží vybudovanou v rámci kontaktů s českou společností. Tato sociální prestiž se poté stává součástí pohledu, neboli stereotypního „obrazu“, české společnosti na cizineckou komunitu, podle kterého společnost tuto komunitu sociálně zařazuje (srov. Bittnerová, Moravcová 2010: 12-14).

V případě Karlových Varů se Rusové nejeví jako cizinci, kteří ve společnosti nemají místo a ocitají se na okraji společenského spektra, naopak svou přítomností svůj status manifestují (Čepelák 2009: 55). Na jednu stranu jsou skupinou silně

---

¹⁶ Mezi Rusy přicházejícími po roce 1989 tvoří významnou skupinu ruští podnikatelé, kteří dodnes vlastní několik tisíc firem působících na českém trhu.

vnímanou a viditelnou, na druhé straně relativně izolovanou, respektive uzavřenou vůči majoritní společnosti. Tato relativní uzavřenost byla potvrzena výzkumem Dušana Drbohlava prováděným v Karlových Varech (2001) a také Michaelou Peškovou (2006), podle které se členové ruské menšiny většinou nestýkají s lidmi napříč společenským spektrem, ale pouze v rámci své rodiny, blízkých přátel a se svými obchodními partnery. To je dáno mimo jiné tím, že poměrně častým důvodem usazení v České republice je doporučení od příbuzných a známých, kteří nově příchozím pomáhají vyřídit potřebná povolení nebo doporučují agentury, které náležitosti vyřídí za ně (Rákoczyová et al. 2009: 121). Tento „rodinný charakter“ migrace, který ověřuje platnost teorie migračních sítí (*Network theory*), potvrzuje výpověď informátora č. 7: „Ta ruská komunita se rozšiřuje postupně po známých a rodinách. Náš soused si sem pozval svého švagra, takže spolu bydlí jako rodina, do toho ještě další soused nad nima je nějaký jejich tchán a tak dále. Všude okolo maj příbuzný.“

Tento způsob sociálního chování se projevuje v tendenci vytvářet i mimo vlast specifické společenské struktury, pro které je charakteristické udržování ruského způsobu života i v jinoetnickém prostředí. Ve výzkumu Natalji Volkové (2006: 149) přibližně polovina dotazovaných ruských občanů uvedla, že společným znakem pro všechny Rusy i v zahraničí je zachování ruského jazyka a „ruské kultury“¹⁷. Informátoři opakovaně upozorňovali na skutečnost, že si příslušníci ruské menšiny vytvořili ve městě tzv. „svou vlastní komunitu“. Dokazují to například následující výpovědi: „Udržují si tady svou vlastní specifickou komunitu. Ty menšiny obecně jsou pořád obalený chrustou toho jejich vnímání, charakteristik, obyčejů a svátků, přičemž se nechtěj moc rozpouštět do té většiny. Oni sem nechtěj přijít a začít se tady množit s Čechama. Jezdí sem proto, protože je pozve někdo z té jejich komunity, oni se do ní rovnou zapojí a směrem ven moc růžky nevystřkují. Jen když musí třeba obchodovat.“ (interview 5). Podobný úhel pohledu má i respondent č. 9: „Přáli si tu mít svoje lidi, který vyrůstali ve stejných

---

¹⁷ Volková pojem „ruská kultura“ označuje za velice široký a těžko uchopitelný. Je jím myšlena zejména ruská literatura, případně jiné umělecké výtvarné výdobytky světového významu (např. ruský folklór).

sociálně-kulturních šablonách, se kterými se domluví a mají s nima nějakou společnou komunitu. Díky tvorbě týchle komunity nemají potřebu se dál infiltrovat do české společnosti, a tak je ta jejich komunita víceméně uzavřená.“

Tendence k uzavřenosti a vyčleňování se z majoritní skupiny se projevuje například v zaměstnávání pracovníků „vlastního“ etnika v rámci ekonomických aktivit (Drbohlav et al. 2001). To potvrzuje výpověď jednoho z informátorů: „Oni nechtěj moc dávat práci českým lidem, nebo prodávat českým podnikatelům. Oni si chtějí držet to svoje a zaměstnávat tam svoje ruský lidi.“ (interview 5). Opačný pohled zaujímá respondent středního věku, který zmíněné tendence nepocituje. „Je to kus od kusu. Úplně nevidím, že by se ti Rusové nezačleňovali. Oni maj tady svůj kostel, svou kulturu a nikomu ji nenutí, naopak vítaj tam našince, nás jako Čechy, jako celej svět. Nevidím tu žádný problém.“ (interview 3).

Dušan Drbohlav (2001) dále spekuluje, že nemusí jít o reakci na přístup a jednání ze strany majoritní společnosti, ale vychází od imigrantů samotných. Spoléhají se na stabilitu etnického zázemí v Karlových Varech, do kterého ustavičně cílí ruská lázeňská klientela (Drbohlav et al. 2001: 77). „Možná jako Češi jezdí do Chorvatska a už bezpečně ví, že tam potkaj nějaký Čechy, tak ti Rusové jezdí do ČR, protože ví, že tady potkaj ty Rusy. Je to pro ně lehký, bezpečný, není to jako jet do úplně cizí země.“ (interview 1).

3.2.2 Znalost jazyka

Důležitým prvkem úspěšné adaptace je nepochybně znalost jazyka majoritní společnosti. Ta byla u ruských respondentů, dle výzkumu Dušana Drbohlava (2001), deklarována jako velmi omezená. Důvodem může být fakt, že se ruští spoluobčané spoléhají na znalost ruštiny u české společnosti v souvislosti s výukou v minulém režimu (Drbohlav et al. 2001: 79). Jazyk cílové země se tak pro ruské migranty může v některých ohledech jevit jako „nepotřebný“ k zajištění sociálního statusu, který svojí adaptační strategií sledují. To dokazuje výpověď informátorky č. 1: „Oni tu mají svou komunitu a ruský obchody, ve kterých pracujou. Nejdou pracovat do českýho obchodu, tím pádem je to vlastně nenutí učit se češtinu.“

Většina respondentů se shodla, že znají nebo se setkali s ruskými občany, kteří nedisponovali znalostí majoritního jazyka. „Je asi hezký, že ti dospělí Rusové jsou nacionalisti a nechtěj zapomenout jazyk, ale přestěhovali se do jiný země, tak bych očekávala, že se ho naučí. My, když se přestěhujeme do Anglie, tak se naučíme anglicky. Nenapadlo by nás mluvit česky“ (interview 6). Obdobně se vyjádřuje další z informátorů: „Jedna paní, která tu žije přes 20 let neumí pořádně česky. To mi fakt vadí. Když někde žiješ 30 let, tak se budeš přece snažit mluvit a hlavně domluvit.“ (interview 7). Účastníci výzkumu vnímají toto specifikum především jako neochotu asimilovat se s majoritní společností a důsledek uzavřenosti a nadřazenosti dané komunity: „To zase vypovídá o tý rozpínavosti. Posad'te se ze mě na zadek, nebudu se učit váš jazyk, naučte se vy můj“ (interview 7). V rozporu s předchozími výpověďmi je zkušenost informátora č. 3, který se nesetkal s výrazným problémem v komunikaci s ruskými obyvateli města. „Nepřijde mi, že by Rusové nemluvili česky. Oni umí, někdo líp někdo hůř. Nepotkal jsem snad Rusa, kterej by mi nerozuměl nebo neodpověděl. Někteří už umí perfektně česky, řekl bych, že někdy lépe jak Češi samotný.“

Tendence uchovávat si i v zahraničí svůj původní styl života je podporována možnostmi, prostřednictvím kterých mohou cizinci zůstat ve styku s původní kulturou. Například v Praze jsou přistěhovalcům k dispozici varianty ruských časopisů, knih a obchodů s potravinami. Periodický tisk vycházející v ruském jazyce má za cíl posílit národní identitu a zároveň podporuje ruský patriotismus. Časopis „Zolotaja Praga“ (Zlatá Praha) prezentuje reklamy na luxusní výrobky, drahé restaurace a špičková rekreační zařízení, přičemž další periodika „Ruskajja Čechija“ (Ruské Česko) a „Čechija segodnja“ (Česko dnes) poskytují mimo jiné i rady, jak se v České republice dobře zařídit. V Karlových Varech lze též nalézt ruské obchody s potravinami¹⁸, oblečením či šperky a vychází zde periodikum „Karlovarskije novosti“ (Karlovarské zprávy) (srov. Pešková 2006: 58-59).

---

¹⁸ Viz fotopříloha č. 7.

3.2.3 Lokální koncentrace ruské menšiny

Soustředné tendence ruské menšiny shledané v ekonomické a sociální sféře lze paralelně nalézt i v prostorovém rozmístění bydlišť. Dle výzkumu Dušana Drbohlava bylo zjištěno, že se ruští imigranti soustřeďují v lokalitách, jež jsou typické koncentrací vil a lázeňských domů¹⁹ (Drbohlav et al. 2001: 77). Z tohoto důvodu jsem se v rozhovorech zaměřila na otázky týkající se lokalit a míst, které ruskojazyčné skupiny preferují. Této deskripci odpovídá karlovarské lázeňské centrum označené všemi respondenty za upřednostňovanou lokalitu movitých cizinců. Tuto tezi dokresluje následující výpovědi: „Většinou vyhledávají centrum. Ale nejenom to lázeňské, ale i to obchodní. Co nejbliž centra.“ (interview 1). Podobně se vyjadřuje i stejně starý informátor: „Bydlí v lázeňských místech, maj samozřejmě taky postavený rodinný domy v některých jiných částech, ale jinak jsou hodně v hotelích, na Divadelním náměstí, u Vřídla“ (interview 3). Respondent č. 5 doplnil, že stěžejní roli ve výběru této lokality hraje prestiž místa a blízká vzdálenost k pramenům a kolonádě.

V současnosti je však ruská menšina v Karlových Varech natolik etablovaná, že lázeňské centrum není jediným místem, kde dochází k jejich zvýšené koncentraci. Dalšími lokalitami jsou novostavby,²⁰ v nichž byty obvykle přesahují běžný standard a jsou v závislosti na cenové deformaci místního trhu s nemovitostmi skupovány téměř výhradně movitými cizinci (Klsák 2017: 42). Z výzkumu Adama Klsáka (2020) vyplynulo, že novostavby v lázeňském centru Karlových Varů mají nejvyšší podíl ruskojazyčných majitelů, ale nízký počet skutečně bydlících. Tyto byty často nebývají jejich stálým bydlištěm, ale místem dovolené, status-symbolem nebo také vhodným uložením kapitálu (Čepelák 2009: 28). Viz následující výpověď: „To je takovej paradox, že Rusové tady koupí byt a přijedou jednou dvakrát za rok, nebo to mají jen na léto.“ (interview 7).

---

¹⁹ Drbohlav ve svém výzkumu označil za ruskou prostorovou enklávu okolí ulice Sadová poblíž generálního konzulátu Ruské federace. Tuto lokalitu však zmínil pouze jeden informátor: „Nejdřív bylo hodně Rusů v těch vilách v ulici Krále Jiřího.“ (interview 6). Ulice Krále Jiřího se nachází v blízkosti ulice Sadová.

²⁰ Respondenti konkrétně uvedli například rezidenci Tyršova (fotopříloha č. 6) a rezidenci Šumavská.

Mnohé z těchto domů jsou rezidenčními stavbami, které mají svou vlastní recepci, bezpečnostní službu, soukromé parkoviště, posilovnu či bazén. To doplňují dva informátoři: „Do těch rezidencí nemá každý přístup. Je to spíš pro Rusy, protože Češi nemají peníze na takový byt a asi by s nima nechtěli bydlet.“ (interview 4). „Pomalu nikdy jsem se nesetkal s tím, že by nějaký Rus bydlel v řadových panelákových někde na sídlišti. Tam moc nejsou. Když už, tak bydlí v nějaký z těch rezidencí, která zvenku nevypadá jako panelák. Oni jsou zvyklí na trochu jiný standard a pokud vlastní nějaký byt, tak je to tam tak zrekonstruovaný, že ani nepoznáš, že jsi v Čechách.“ (interview 5). Mezi další lokality se zvýšeným výskytem cizojazyčných skupin dotazovaní zařadili městskou část Doubí či Hůrky. Několik z nich dále uvedlo, že mají ruské sousedy v činžovních či panelových domech, což potvrzuje jejich začlenění do širší struktury města.

V rámci procesu prostorové separace považují za unikátní výstavbu tzv. „ruské vesničky“ nedaleko lázeňského centra v obci Březová²¹. Svými vlastnostmi odpovídá tzv. gated community²², přičemž zde lze spatřit názvy ulic psané v azbuce. „Před Březovou je ‚ruský městečko‘ – dovnitř se nesmí, tam je to už úplně segmentovaný jenom do toho Ruska. Mají tam svoje obchody, jsou tam jenom ruský lidi a když už tam někoho pustí, musí být vybaven speciální propustkou. Když jsi Čech instalatér, tak musíš dostat propustku, že tam můžeš.“ (interview 5).

Americký psycholog Gordon Allport ve své knize O povaze předsudku tvrdí, že separaci skupin lidí lze nalézt všude na světě. S navyšující se koncentrací přistěhovalců na určitých místech dochází k tvorbě paralelní společnosti neboli vzniku komunit uvnitř určité komunity. Tento jev vysvětluje jistou pohodlností, která je nalézána v jednání s lidmi, kteří sdílí stejná kulturní specifika. Sdružování se v homogenních skupinách eliminuje nutnost přizpůsobení se novému jazyku a nové kultuře. Zdůrazňuje, stejně jako Drbohlav (2001), že se nejedná pouze o

---

²¹ Viz fotopříloha č. 3. a 4.

²² „Gated community“ neboli „uzavřená komunita“ označuje separovanou lokalitu s kontrolovaným přístupem pomocí jedné nebo více bran. Primárními účely těchto lokalit jsou zvýšení bezpečnosti pro obyvatele dané komunity, omezený přístup do veřejných prostor, stvrzení symbolu společenského postavení a ekonomické účely.

možný požadavek ze strany majoritní skupiny, ale často jsou to sami členové minority, kteří jsou hrdí na vlastní kulturu a chtějí si zachovat svou identitu.

Tyto tendence však navyšují překážky v komunikaci mezi menšinovými a většinovými skupinami a posilují tak stávající předsudky (srov. Allport 2004: 48-50, 253), které budou detailněji rozpracovány v následující kapitole. Dle Čepeláka se v případě Karlových Varů spíše než o dominanci či separaci jedná o koexistenci dvou skupin obyvatel, kteří vedle sebe žijí, potkávají se, ale intenzita vzájemné komunikace mezi nimi byla, a stále je, poměrně nízká²³ (srov. Čepelák 2009: 38).

---

²³ Odpovídá tak již zmíněnému konceptu „salátové mísy“ („saladbowl“), představenému v první kapitole.

4 Postoje obyvatelů Karlových Varů k ruské národnostní menšině

K 31. 12. 2020 žilo v Karlovarském kraji, dle ČSÚ, celkem 22.032 cizinců, což představovalo 7,2 % z celkového počtu obyvatel kraje. Po Praze měl tak karlovarský region druhý největší podíl cizinců v České republice, v němž nejpočetnější skupinu tvořili Vietnamci (29,6 %), dále Ukrajinci (16,9 %), Němci (12,8 %), Slováci (11,2 %) a Rusové (9,7 %) (ČSÚ – Cizinci podle kraje 2020). Co se týče přístupu k jednotlivým jinonárodnostním menšinám, bylo dle Centra pro výzkum veřejného mínění z roku 2021, mezi nejméně sympatické státy z pohledu českých občanů zařazeno Rusko, Turecko a Čína (CVVM - Sympatie české veřejnosti k některým zemím 2021). Česká veřejnost má trvale nejkladnější postoj vůči občanům Slovenska, hned za nimi se objevují Poláci, v nižší míře dále Němci a Židé. Negativní přístup převažuje v případě obyvatel Vietnamu, Balkánu, občanů ze zemí bývalého SSSR a Romů (Drbohlav et al. 2010: 124).

Fenomén migrace je problémem jak na globální, tak na lokální úrovni a přináší řadu potřeb a řešení. Příčiny sympatií a antipatií, které jsou připisovány cizím národům, lze hledat ve skutečnosti, že Česká republika byla po dlouhá léta vzhledem k politickým a socioekonomickým okolnostem v rámci migračního systému uzavřeným prostorem. Obyvatelé českých zemí tak byli do značné míry připraveni o možnost nabytí zkušenosti skrze kontakt s odlišnými národnostmi a jejich rozmanitými kulturními specifiky. Člověk vyrůstající v kulturně pestrém prostředí, ve kterém lze přijít do styku s variacemi chování, vyznávaných hodnot, tradic, rozdílů v komunikaci a očekávání, považuje tento stav za přirozený. Při absenci těchto zkušeností může docházet k projevům xenofobie či rasismu. I přesto, že se Česká republika po roce 1989 otevřela nově příchozím a poskytla stabilní ekonomické a politické zázemí, je zde stále, dle Šiškové, přítomný strach z neznámého (Šišková 2001: 9). Tuto skutečnost reflektuje informátor č. 9:

„My jako Češi nemáme rádi nikoho víceméně. Rozdělil bych to jen na dvě kategorie - jsou národy, které nemáme rádi víc a národy, které nemáme rádi méně. Češi si toho moc zvenku nepřitáhli, protože nikam moc nejezdili. Spíš než, že by byli xenofobní,

tak nemaj zkušenost. Starší generace se z důvodu jazykové bariéry venku moc nedomluví, bojí se někam jezdit, bojí se srovnávat nebo respektive nemaj srovnání, protože neproniknou hlouběji do jiných kultur a společností. Češi se uzavíraj a pak maj zkreslený pohledy na ostatní lidi, kultury, národy a státy. Česká zášť vůči přistěhovalcům tkví v nepochopení.“ (interview 9).

Než přistoupím ke způsobu vnímání ruské menšiny z pohledu českého prostředí, považuji za přínosné zmínit, jaký postoj zaujímá česká společnost obecně k cizím státním příslušníkům. Dle Yany Leontiyevové a Martina Vávry (2009: 102) je migrace českou veřejností vnímána spíše jako zátěž a negativní jev, avšak na lokální úrovni je tento problém méně výrazný. Podle těchto autorů lze českou společnost označit za deficitně tolerantní, tj. že většina populace není otevřeně xenofobní. Přesto zde panuje jistá netolerance pramenící především z obavy přímé konkurence, kterou přináší levná a flexibilní pracovní síla ze zahraničí, z negativních historických zkušeností a v neposlední řadě z předsudků a stereotypů, které často nebývají založené na osobních znalostech a zkušenostech s cizinci.

Z rozhovorů vyplynulo, že dominantní národnostní menšinou koncentrující se v Karlových Varech jsou cizinci z ruskojazyčných zemí²⁴. Respondenti měli tendenci odkazovat ke všem ruskojazyčným občanům souhrnně, tudíž nerozlišovali jednotlivé národnosti občanů nově vzniklých států po rozpadu SSSR. Informátor č. 7 uvádí: „Je těžký poznat, kdo je Rusák a kdo je z okolních zemí, protože azbuka je jenom jedna a já nepoznám rozdíl mezi ukrajinštinou, ruštinou, litevštinou a všim tím možným. Jsou to rusky mluvící lidé ze zemí bývalého Sovětského svazu. Těch je tu převážná většina, už jenom kvůli těm nápisům a tak. Maj tu příležitosti, obchody a podobně.“ Při dotazování na cizince, kteří se v Karlových Varech vyskytovali dříve, byli jmenováni Němci, Arabové a Vietnamci. Při popisu stavu nedávné minulosti a současnosti zaznívali ve výpovědích ve velké míře občané vyspělých západních zemí, kteří mají původ v některé z postsovětských republik. Pracovnice v lázeňském hotelu popisuje současnou situaci s příjezdy klienty

---

²⁴ V jednom z rozhovorů tázaný identifikoval vedle Ruské federace další země ze sféry vlivu bývalého Sovětského svazu, jejichž příslušníci se vyskytují v Karlových Varech – např. Gruzie, Bělorusko, Lotyšsko, Litva a Kazachstán.

následovně: „Momentálně k nám jezdí hodně ruští Němci, kteří už žijí třeba 20 nebo 30 let v Německu. Potom jezdí Izraelci, ale to jsou většinou ruští Židi, kteří přesídlili do Izraele.“ (interview 4). „Jsou to Rusové, ale mají izraelský nebo americký pasy, nebo jsou to i Němci, ale normálně mluví rusky. Těch izraelských Rusů bylo jeden čas docela hodně.“ (interview 8).

Obecně je informátory přítomnost cizinců v Karlových Varech vnímána kladně. Všichni, kteří na otázku odpověděli, deklarovali, že jim návštěvnost jinoetnických skupin nevádí, naopak zpestřují atmosféru města a podtrhují jeho kosmopolitní charakter. Respondent č. 7 se přidává k ostatním, že ze strany cizinců dává přednost krátkodobým a turistickým návštěvám, ale naopak otevřeně jako jeden z mála přiznává, že není přívržencem jejich dlouhodobého usazení.

Charakter mezietnických vztahů je determinován předně výchozím kulturním zázemím, ale také každodenní zkušeností. Do té řadíme kontakty majority s minoritou v konkrétním městě, městské části, ulici, domě, sousedství a tak dále. Způsob, jakým je tvořena představa o daném etniku, však není ovlivněna pouze zkušenostmi, ale i řadou stereotypů, předsudků či nedorozumění, ze kterých mohou posléze vyvěrat různé problémy, zkreslené interpretace a v některých případech i vyhrocené konflikty (Bittnerová, Moravcová 2006: 14-16). V následujících podkapitolách rozlišuji dvě sféry vlivu, které podněcují obyvatele urbanizovaných lokalit, kde přijdou do většího či menšího styku s jinoetnickou skupinou, ke specifickému vnímání a odlišování dané skupiny od své vlastní. Leontyieva definuje postoje jako „relativně stabilní, naučené, (emocionální) hodnocení určitých objektů nebo jednání, které organizují jednání k těmto objektům.“ (Leontyieva 2009: 19).

4.1 Role stereotypu, předsudku

Předsudky vyplývají z hodnotových vzorců chování, tradic, zkušeností a informací (resp. dezinformací), které vedou k závěrům a interpretacím považovaných za pravdivé bez jakýchkoliv důkazů (Šišková 2001: 15). Lidé se často uchylují k „předčasným soudům“, které se stávají předsudkem ve chvíli, kdy se jejich názor nezmění ani v souvislosti s novými poznatky (Allport 2004: 41). Encyklopedický

slovník formuluje předsudek jako „příznivý či nepříznivý postoj vůči osobě anebo věci, který člověk zaujímá předem, bez opravdové zkušenosti nebo bez ohledu na ni.“ (Encyklopedický slovník 1993: 887). Je tedy možné setkat se jak s předsudkem odmítavým, tak příznivým. Americký psycholog a klasik výzkumu předsudku Gordon Allport spolu s dalšími sociálními vědci však tvrdí, že etnický předsudek má především negativní náboj (Allport 2004: 38). Definuje ho následovně: „Etnický předsudek je antipatie, která vychází z chybné a strnulé generalizace. Tuto antipatii lze pociťovat nebo vyjádřit. Může být namířena proti skupině jako celku, anebo proti jedinci, protože je příslušníkem této skupiny.“ (Allport 2004: 41). Již na základě dřívějších výzkumů bylo zjištěno, že lidé zastávají negativní postoj k etnikům, s nimiž se nedostávají do bližšího kontaktu. Jejich postoj se tak stává předsudečným, neboť není založen na zkušenosti a realistickém hodnocení (Leontiyeva 2009: 27). Podle Šiškové (1998: 10) jsou předsudky snad nejdůležitějším zdrojem nedůvěry k cizímu.

Tyto generalizované informace a představy, respektive předsudky, společně sdílí široký okruh lidí, což vede k tvorbě stereotypů. Dle slovníků je stereotyp charakterizován jako něco velmi obecného, většinou automaticky se vybavujícího, simplifikovaného, ne-li dokonce lživého (Rákos 2001: 13). Pojem „stereotyp“ uvedl do sociálních věd v roce 1922 americký žurnalista a filozof Walter Lippman, který stereotypy popsal jako „obrazy v naší mysli“ (Košťálová 2012: 34). Slouží jako nástroj, prostřednictvím kterého lidé interpretují svět kolem sebe a současně mu dávají řád. Tendence k zevšeobecnování jednotlivostí však vede do značné míry zjednodušenému chápání „reality“, neboť eliminuje vše, co neodpovídá zažitému myšlení osvojenému v procesu socializace. Stereotypy mohou, ale nemusí být založeny na pravdivém údaji a lidé je často využívají k ospravedlnění své antipatie vůči jedincům, skupinám, etnikům či národům (Allport 2004: 225). Lze je také pokládat za určitou formu mýtu, jelikož o nich lidé de facto nepochybuji (Košťálová 2012: 35). Dalším důležitým faktem je, že pohled na odlišné etnické skupiny je významně ovlivněn etnocentrismem. To znamená, že stereotypy určené vlastní

skupině mají převážně pozitivní charakter²⁵ a ty adresované „těm druhým“ jsou spíše negativního rázu²⁶. Klíčovou roli hraje prvek sdílenosti, neboť to, že lidé mezi sebou stereotypní představy vzájemně sdílí, podporuje jejich verzi světa, vyvolává pocit bezpečí a přispívá ke kohezi skupiny (srov. Košťálová 2012: 39, 47).

V rámci empirického výzkumu byla problematika stereotypizace shledána primárně v otázkách vzhledu a „typických“ atributů, které účastníci výzkumu připisují cíleně a výhradně ruskojazyčným cizincům. V otázce vizáže bylo ve velké míře poukazováno na ruskou zálibu v útratě peněz za luxusní a značkové oblečení, přičemž starší jedinci vzpomínali také na svérázný zevnějšek již před rokem 1989.

„Hned je poznám. Chodí rovně jako páni. Přijde mi, že mají kulatější obličej a výraznější rty než my. Ženský se hodně líčí, jsou až moc navoněný. Nosí hlavně kabáty.“ (interview 1).

„Tak dříve, v těch 60. letech typickej Rus ve Varech měl na sobě teplákovou soupravu, to bylo úplně poznávací znamení. Dneska už to není tak zřetelný, ale furt jdou poznat. Maj rádi kožešinu a ornamenty.“ (interview 2).

„Starší Rusové jedou spíš v tý jejich starší módě, která zahrnuje teplákandy, šustákandy a péřovky. Nejbohatší lidi, co znám, a oni se oblíkaj takhle. Nevím, co to je za trend. Pak jsou takový ty obyčejný Rusáci, který si koupí normální věci a nejdou poznat.“ (interview 5).

„Na ulici Rusa poznám na první pohled. Vždycky musí být výrazně oděnej. Takže bude mít nějaký drahý boty – většinou špičatý, kožený nebo nějaký bílý. Do toho bude mít značkový tepláky, péřovku a taštičku nebo kabelku přes rameno. Úplně nevkus, kýč, přeplácánost. Takhle poznáš typickýho Rusa.“ (interview 7).

Velká část informátorů popsala z hlediska charakterových vlastností typického ruského obyvatele Karlových Varů jako suverénního, arogantního, bezohledného a hlučného jedince. Objevily se také odkazy k národní hrdosti a patriotismu, přičemž

---

²⁵ Neboli „autostereotyp“ zastupuje to, jak vnímáme sami sebe a svou vlastní skupinu. Především bývá kladným vyjádřením našich vlastností a atributů (Košťálová 2012: 47).

²⁶ Neboli „heterostereotyp“ popisuje, jak vnímáme „ty druhé“. Většinou je negativního rázu (Košťálová 2012: 47).

poukazováno bylo na ruskou „rozpínavost“ a „dobyvačnost“. Výčet těchto vlastností reflektují následující výpovědi:

„Jsou arogantní, rozpínavý a sobecký. Ta jejich arogance a smýšlení, že jim všechno patří a všude jsou doma, je pro ně absolutně typická. Dále extrémní hluchost a bezohlednost. Neznám arogantnější lidi než Rusáky.“ (interview 7).

„Chovaj se arogantně. Jednají stylem „dievočka, davaj“ - ty mě tady budeš poslouchat. Jsou panovačný a roztahovačný. To je tou jejich mentalitou – MY jsme největší země, největší stát na zeměkouli.“ (interview 6).

„Mají vysoké ego, hodně si věří.“ (interview 1).

„Jsou odzrlý a vždycky se k nám chovali jako ke sluhům.“ (interview 8).

Z výčtu výpovědí lze konstatovat, že se většina informátorů z hlediska vzhladu shodla na téměř jednotném stereotypním obrazu Rusa v Karlových Varech. Z několika odpovědí však lze vysledovat, že v současnosti do této kategorie mnoho jedinců již nespadá. I přesto je představa „typického“ Rusa ve značkovém oblečení a kožichu v myslích respondentů stále přítomna a předávána v rámci běžné komunikace. Za typickou vlastnost respondenti označovali primárně aroganci a bezohlednost, kterou vysvětlovali na základě osobní zkušenosti. Té se bude věnovat detailně následující kapitola.

Časté a nevědomé užívání stereotypů v rámci mezietnického soužití může vést k tvorbě vysoké bariéry mezi jedinci, kteří spolu sdílejí konkrétní prostor. Na závěr této podkapitoly považuji za stěžejní zdůraznit, že stereotypy spíše než o „těch druhých“, vypovídají o lidech, kteří je používají a zakládají na nich své postoje, neboť jsou odrazem jejich vlastních obav.

4.2 Role osobní zkušenosti

Na základě mnohých zkoumání bylo prokázáno, že skrze individuální zkušenost dochází ke zmírnění negativních předsudků a paralelně tedy ke zvýšení tolerance vůči cizím elementům. Vliv kontaktu na tvorbu postojů je však determinován

mnoha proměnnými, jako například charakterem setkání, kvalitou, četností a osobami, mezi nimiž k interakci dochází. Z tohoto důvodu považuji za přínosné představit, jakým způsobem své individuální zkušenosti prezentují vybraní účastníci výzkumu. Ve výpovědích jsem shledala jisté sféry vlivu, které hrály roli při tvorbě hodnotových soudů. Tyto sféry rozdělují následovně: vliv historické zkušenosti, místa bydliště, zaměstnání a míry adaptace. Lze také vysledovat rozdíl ve vnímání Rusů, kteří žijí v Ruské federaci a přijíždějí do Karlových Varů jako turisté a Rusů, kteří se zde usadili, tedy imigrovali.

Důležitou úlohu pro podobu výsledného postoje k jinému národu hraje věk a s ním spojená prožitá historická zkušenost. Vzpomínky na minulost ruské komunitě předurčují jisté osobité postavení a projevíly se jako determinující u několika informátorů. Dle Peškové (2006: 35) vykazuje relativně kladnou zkušenost skupina Čechů, která pamatuje osvobození Československa Rudou armádou. Tuto tezi potvrzuje informátorka č. 4: „My jsme v tom vyrostli, byli jsme ovlivněni. Nesmělo se do zahraničí, všude se to hlídalo, ale my už jsme v tom rostli. Rusy mám ráda, nevadí mi.“

V souvislosti s následnou invazí spojeneckých vojsk v roce 1968 se mezi členy české populace rozšířil negativistický pohled vůči všemu „ruskému“. Tuto skutečnost ilustruje informátorka č. 1: „Museli jsme chodit do pionýra, dávat ruský vlaječky a učili jsme se v dějepise jenom o Rusku, Leninovi a tak. Maturovala jsem z ruštiny, protože nebyla volba jinýho jazyka. Učili jsme se všechno jenom o Rusku. Vadilo mi to a tím se mi zhnusili. Furt je to ve mně.“ Mladší generace vyznačující se absencí zmíněných historických zkušeností bývá, dle Peškové, odkázána na stereotypy předávané školou, výchovou a médií. „Od dětství mám s nima jenom špatnou zkušenost, ale i rodina mě ovlivnila. Táta je měl rád a pomáhal jim i přesto, že s ním manipulovali. Způsobovali nám doma problémy.“ (interview 7).

Vliv místa bydliště je ilustrován zkušeností informátora č. 7. V přítomnosti Rusů se pohybuje již od dětství, neboť vyrůstal v lokalitě vyznačující se satelitní zástavbou obývanou převážně cizinci. Svou zkušenost s ruskými sousedy popisoval ryze negativně: „Mám sousedy Rusy, který se opijou, běhají v 11 večer kolem baráku se

vzduchovkou a hulákaj rusky. Na takový lidi mám averzi.“ Jeho třída na základní škole byla rozdělena do tříd zvlášť pro české žáky a zvlášť pro ruské. Na těchto případech deklaroval patrnou izolovanost skupin, mezi nimiž docházelo k minimální interakci. „V rámci těch dvou rozdělených tříd jsme se nikdy moc nebavili. Oni byli jiná skupina a měli jsme obecně jiné zájmy a tak. My jsme byli naše parta a oni byli jejich parta, potkávali jsme se maximálně na chodbách.“ (interview 7).

Významnou roli ve výpovědích respondentů hrálo dále zaměstnání, neboť se hlavně prostřednictvím vykonávané profese dostávali do opětovného kontaktu s ruskojazyčnými rezidenty. Povaha těchto setkání se u většiny dotazovaných ukázala jako nepříznivá. Jeden z nich reprezentuje informátorka č. 8, jež se jako pracovnice záchranné služby dostává do styku s Rusy obvykle často. Ve výpovědích reflektovala přístupy, s nimiž ruští klienti přistupovali k léčbě: „Byli vždycky odzrly a nepříjemný. Chovali se k nám jako ke sluhům a diktovali nám, co máme dělat. Mluvili jen rusky a pak nechtěli zaplatit. Byli zvyklí si volat sanitku na každou banalitu, třeba jenom změřit tlak. Když zavolali, tak už jsme předem očekávali nějaký typ konfliktu.“ Respondentka však zároveň reflektovala již výše zmíněnou rozdílnou zkušenost s Rusy, kteří do Karlových Varů přijíždějí jako hosté a s Rusy, kteří se zde usadili. Tyto výpovědi souvisely především s ruskými hosty, přičemž s usazenými Rusy negativní zkušenost nemá: „Ty, co tady bydlí tak málokdy byli takhle nepříjemný. To bylo spíš ojediněle, že by byli takhle hnusný nebo drzý. Ale tyhle hotelový, co tady byli, tak to byli opravdu skoro všichni.“ (interview 8).

Další výpověď odkazující k pracovnímu prostředí zahrnovala interakci s ruským zákazníkem v jedné z karlovarských prodejen s výpočetní technikou. Respondent č. 5 popisoval ruského aktéra, který po neuspokojení svého požadavku agresivně zaútočil na personál a majetek obchodu. Informátor poukazoval na fakt, že se s tímto typem zkušenosti u místních občanů za 12 let praxe nikdy neseťkal.

Informátorka č. 1 pracuje jako učitelka na základní škole v Karlových Varech. Ve svém působení se často dostává do styku s žáky z cizojazyčných rodin, přičemž shledala v rámci těchto skupin zvýšenou problematiku rizikového chování. „Ve

školství jsem se setkala s tím, že kdykoliv se české děti kamarádily s partou Rusů, tak začaly podle jejich vzoru machrovat a brát drogy. Z osobní zkušenosti znám dvě holky, které kvůli ruský partě začaly fetovat a skončily na psychiatrii. Naše mladý Varáky to láká, že mají velký baráky s bazénem, podzemní garáže a jsou to machři s hodně penězi. Pro ně je to jinej svět. Já v tom ale vidím ohnisko špatnýho vlivu.“ (interview 1).

V rozporu s výše uvedenými v zásadě negativními empiriemi je pohled následujících informátorů. Respondentka č. 2 pracovala od roku 1980 jako zdravotní sestra v hotelu Imperial a poté v lázeňském domě Družba (dnešní Bristol). Její zkušenost tedy spadá do období před rokem 1989 a je založena na kontaktu s ruskými klienty z nižších socioekonomických vrstev, kteří do města přijížděli za účelem výměnného léčebného pobytu. Svůj vztah k Rusům označila obecně za kladný, neboť byla ovlivněna dřívějším režimem, znalostí jazyka a sympatiemi k východním národům. „Všichni byli hodný, nepovyšovali se, podávali nám ruku, bavili se s námi. Zvali nás do pokoje, vždycky tam měli pohoštění, furt dávali dárečky - bábušky, čokolády, vodky. Prostě hodný lidi, i když byli chudý.“

Zaujatý pohled na cizince ve většině případů odpadá v rámci individuálního dlouhodobějšího kontaktu. To dokazuje informátor č. 3, který se v rámci své profese stýká s Rusy na denní bázi, přičemž deklaroval absenci negativní zkušenosti. Ctí zásadu, že pokud se cizinec chová slušně, přijme českou kulturu a zákony, nemá důvod k němu přistupovat rozdílným způsobem.

V pozitivním duchu shledávali respondenti dále také interakce s mladšími členy ruskojazyčné komunity, kteří se v Karlových Varech již narodili nebo zde žijí od útlého dětství. To odkazuje ke skutečnosti, že se jedná o jedince do jisté míry asimilované, kteří vykazují minimálními odchylky od chování majoritní společnosti. Stupeň přizpůsobení se životnímu stylu praktikovanému v dané lokalitě hraje důležitou roli při tvorbě postojů. Toto tvrzení dokazují výsledky výzkumu Dušana Drbohlava (2010), který odhalil mezi členy české společnosti nízkou míru přívrženství multikulturního soužití. Většina Čechů má sklon dávat přednost tzv. asimilačnímu přístupu, tedy aby se cizinci v České republice přizpůsobili místním zvyklostem (Drbohlav a kol. 2010: 126). Tuto tezi dokresluje

následující výpověď informátorky: „U těch dospělých Rusů nevidím snahu zapadnout, zapovídat se s Čechama, s Varákama. Navštěvovat se navzájem. Snahu zaplout a asimilovat se. Proto mi to vadí.“ (interview 1).

Shrnutí roli osobní zkušenosti u informátorů mého výzkumného vzorku lze následovně. Pouze ve třech případech byla zkušenost s ruskojazyčnými jedinci shledána jako pozitivní či neutrální. U většiny dotazovaných, i přes vzájemné interakce, stále převládá negativní postoj.

Závěr

Závěr této práce poskytuje prostor pro shrnutí poznatků, které byly na základě analýzy rozhovorů s přihlédnutím k teoretickým faktům shledány. Prostřednictvím příkladu Karlových Varů jsem sledovala problematiku soužití etnicky odlišného obyvatelstva v konkrétním městském prostoru. Karlovy Vary se svými 48 tisíci obyvateli a rozlohou necelých 60 km² představují specifické území, na němž nabývá intenzivnějšího rázu setkávání příslušníků rozličných etnik. I přes fakt, že Rusové ve městě představují menšinu a jejich počet v porovnání s jinými českými městy není příliš vysoký, jsou pro značnou část místního obyvatelstva, včetně informátorů, až příliš viditelní. Tato skutečnost je určována mimo jiné koncentrací na určitých místech a mírou uzavřenosti vůči majoritní společnosti.

Ambicí mé práce bylo postihnout, jakou roli místní obyvatelé Karlových Varů při tvorbě postojů k ruským občanům přisuzují stereotypu a jakou osobní zkušenosti. V rámci empirického výzkumu jsem shledala, že tyto dvě odlišné třídy jevů výsledné postoje ovlivňují velmi výrazně. První z nich vzniká již v procesu socializace vlivem rodiny, kontaktů s vrstevníky a médií, které poskytují prostor pro prvotní ovlivnění a zrod stereotypu. Důležitým charakteristickým znakem stereotypu je, že jej nelze empiricky vyvrátit, nýbrž vždy pouze potvrdit. Druhou ovlivňující složkou je pak role osobní zkušenosti, která slouží jako nástroj k potvrzení či vyvrácení již zarytého přesvědčení. Z mého výzkumu vyšlo najevo, že negativní zkušenost vykazovali pouze ti jedinci, kteří už přistupovali ke kontaktu s členy místní ruské komunity s jistou mírou předsudečnosti. Naopak jedinci vykazující kladný vztah současně deklarovali absenci negativní zkušenosti. Z toho vyplývá, že naše mysl se primárně řídí prvotní představou, optikou, s níž na situaci nahlížíme a následná setkání nám (ve většině případů) tento náhled potvrdí. Případy, které nespadaly do těchto zažitých kategorií byly následně doplněny poznámkou, že se „jedná o výjimku potvrzující pravidlo“.

Motivy hodnotových soudů jednotlivých respondentů se liší převážně v závislosti na druhu a četnosti kontaktu, ke kterému mezi nimi a ruskými občany dochází. Dá se říci, že vzájemná interakce probíhá zejména v rámci zaměstnání, neboť značná část respondentů lázeňské centrum nevyhledává či se v něm víceméně vůbec

nepohybuje a přítomnost Rusů na městských ulicích již „nevnímá“. U jiných respondentů setkání probíhá v okruhu lokality bydliště a jeden informátor uvedl, že má ruské přátele, se kterými tráví i volný čas.

Na otázku, zda jsou Karlovy Vary „ruské město“, jsem obdržela různorodé a často ambivalentní odpovědi. Je však možné je shrnout do výstižné reakce jednoho z respondentů poukazující na to, že Karlovy Vary nejsou „ruské město“ nýbrž „pro rusky smýšlející město“. Místní obyvatelé se tomuto označení intenzivně brání, na druhou stranu někteří i přes svůj nesouhlas tuto skutečnost nevyvrací. Jistou ambivalenci lze vysledovat v přístupu k samotnému ruskému elementu ve městě. Z jednoho pohledu se obyvatelé Karlových Varů snaží nalézt pozitiva této skutečnosti, avšak *genius loci* města chtějí ponechat výhradně a jen karlovarským občanům.

Všichni respondenti se shodli, že Rusové svou přítomností v Karlových Varech primárně přispěli k vylepšení vizuální stránky města, respektive zasloužili se o atraktivní podobu lázeňské zóny, jež slouží jako lákadlo pro návštěvníky z celého světa. S tím souvisí i další shledané pozitivum a tím je příliv peněz z turismu. Naopak otázka zaměřená na negativní důsledky vykazovala pestřejší spektrum odpovědí. Respondenti zmiňovali v souvislosti s příjezdy zámožné klientely a přistěhovalců umělé navýšení cen lázeňských pobytů, nemovitostí, bytů, nájmu a pronájmů. Další informátoři upozorňovali na změnu atmosféry ve městě způsobenou minimální turistickou návštěvností ze strany českých a západních lázeňských hostů (zejména německých) v důsledku ruského „obsazení“ lázeňského centra.

V rámci empirického výzkumu jsem si rovněž všimla jistých tendencí, jež dle mého názoru stojí za to zmínit. Některé z výpovědí vykazovaly prvky konceptu tzv. „social desirability“ popisující situaci, kdy jsou postoje respondentů spoluurčovány mírou sociální kontroly. Aktér se snaží prezentovat takové názory a preference, jež předpokládá, že jsou „správné“ a společností oceňované (Leontyieva, Vávra 2009: 21). Zjevně zaujatý a generalizovaný pohled na skupinu je tudíž v rámci narace ospravedlňován. Na následujícím příkladě se pokusím tento jev demonstrovat. „Obecně ten samotný člověk by mi nevalil, kdyby se neprojevoval absolutně pro

ně typicky. Rozpínavě, arogantně, sobecky. Kdyby to byl úplně normální, obvyčejnej, slušnej člověk, tak s ním nemám sebemenší problém (zvýrazněno A. V.).“ (interview 7). Informátoři po výčtu negativních vlastností dané skupiny obvykle zakončovali výpověď podobnými slovy či větou „ale neházím je do jednoho pytle (zvýrazněno A. V.)“. Vypovídá to o snaze nabídnout co nejlepší obraz sebe samých a ospravedlnit své výroky.

V souvislosti s již zmíněným propuknutím vojenského konfliktu mezi Ruskou federací a Ukrajinou, lze mezi občany v momentální souhře událostí vysledovat zpřítomnění fenoménu rusofobie²⁷. Tento jev se ve své přímé podobě mezi českými občany projevil zejména v roce 1968 během invaze vojsk Varšavské smlouvy. Důsledky této historické události lze však na stupnici intenzity srovnat se situací dnešní. Na základě opatření a sankcí, která byla proti Rusku uvalena, je možné usuzovat, že „ruskost“ Karlových Varů se bude přirozeně snižovat. Dojde k důležitým změnám, které v této chvíli lze jen těžko předvídat. Jejich dopad však bude zřejmě výrazný, neboť dochází k rušení vizí občanů Ruské federace potřebných ke vstupu do České republiky a je možné, že dojde i k zabavování jejich majetku. Tato práce byla dokončována v momentě vyznačující se příchodem velké změny.

Na úplný závěr je důležité podotknout, že tato práce, ačkoliv se zaměřuje především na téma ruské historie, přítomnosti a specifického chování v hostitelském prostoru, nevypovídá pouze o občanech ruských, nýbrž také o naší české společnosti. Dá se říci, že je zobrazením, nástinem, ilustrací vzájemných vztahů a zároveň sondou do podstaty mentality místních občanů. Každý člověk má jistou představu o světě vyplývající z kultury, v níž byl vychován a z kontaktů, které navazuje s příslušníky odlišných kultur. Zbavit se etnocentrické optiky je náročným úkolem nejen pro etnografy, ale pro všechny jedince, kteří chtějí disponovat nezaujatým a objektivním pohledem na svět.

---

²⁷ Viz fotopříloha 9. a 10.

Seznam použité literatury

ALLPORT, Gordon Willard, 2004. *O povaze předsudků*. Přeložil Eduard GEISSLER. 1. vyd. Praha: Prostor, Obzor (Prostor). 560 s. ISBN 80-7260-125-3.

BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ, 2006. *Etnické komunity v české společnosti*. 1. vyd. Praha: Ermat, 411 s. ISBN 80-903086-7-8.

BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ, 2010. *Etnické komunity v kulturní a sociální různosti*. 1. vyd. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy. 314 s. ISBN 978-80-87398-08-1.

BRADNOVÁ, Hana, 1993. *Encyklopedický slovník*. 1. vyd. Praha: Odeon. Klub čtenářů (Odeon). 1253 s. ISBN 80-207-0438-8.

BURACHOVIČ, Stanislav, 2003. *Slavní návštěvníci Karlových Varů: 55 osobností od Karla IV. po Vladimíra Párala*. 1. vyd. Beroun: Nakladatelství MH. Edice regionálních autorů. 115 s. ISBN 80-86720-04-7.

Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2021. Sympatie české veřejnosti k některým zemím – listopad/prosinec 2021 [online]. Praha: Centrum pro výzkum veřejného mínění. [cit. 17.03.2022]. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/politicke/mezinarodni-vztahy/5530-sympatie-ceske-verejnosti-k-nekterym-zemim-listopad-prosinec-2021>

ČEPELÁK, Václav, 2009. *Rusové v Karlových Varech očima místních obyvatel*. Praha. Bakalářská práce. Univerzita Karlova. Vedoucí práce Doc. PhDr. Jiří Buriánek, CSc.

Český statistický úřad, 2020. Cizinci v Karlovarském kraji k 31. 12. 2019 [online]. Praha: Český statistický úřad. [cit. 17.03.2022]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xk/cizinci-v-karlovarskem-kraji-k-31-12-2019>

Český statistický úřad, 2021. Počet cizinců v ČR - předběžné čtvrtletní údaje; 2004/06 - 2021/12 [online]. Praha: Český statistický úřad. [cit. 17.03.2022]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/11292/27320905/c01R02_202112.pdf/f48b3d59-7ee1-497c-9673-89afc3090b51?version=1.0

DRBOHLAV, Dušan, 2001. *Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů)*. In ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. 1. vyd. Praha: Portál. s. 17-31. ISBN 80-717-8648-9.

DRBOHLAV, Dušan, 2010. *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?* 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). Studie (Sociologické nakladatelství). 207 s. ISBN 978-80-7419-039-1.

DRBOHLAV, Dušan, UHEREK, Zdeněk, 2007. Reflexe migračních teorií. In *Geografie – Sborník České geografické společnosti*. Praha: Česká geografická společnost, roč. 112, č. 2, s. 125-141.

DVOŘÁK, Libor, 2000. *Nové Rusko*. 1. vyd. Brno : Jota. 152 s. ISBN 80-7217-126-7.

FIEDLEROVÁ, Klára a Lucie TRLIFAJOVA, 2015. *Karlovy Vary – město, kde každý chytrý Čech má svého Rusa* [online]. Praha: Goethe-Institut. [cit. 15.03.2022]. Dostupné z: <https://www.goethe.de/ins/cz/prj/jug/the/wen/cs13882927.htm>

FINDEJSOVÁ, Petra, 2016. *Spolky a organizace sdružující ruskou menšinu na území České republiky*. Hradec Králové. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové. Vedoucí práce Mgr. Miroslav Půža, Ph.D.

KLSÁK, Adam, 2014. *Etnická rezidenční diferenciac Karlových Varů: cizinci a lázeňské centrum*. Praha. Bakalářská práce. Univerzita Karlova. Vedoucí práce RNDr. Jana Temelová, Ph.D.

KLSÁK, Adam, 2020. Proměny „ruských“ Karlových Varů: aktuální trendy v migraci, zahraničních investicích a cestovním ruchu. *Regionální rozvoj mezi teorií a praxí*. 9(4), s. 43-53. ISSN 1805-3246.

KOPŘIVOVÁ, Anastasie, 2015. Osudy ruské emigrace v Československu. *Paměť a dějiny: revue pro studium totalitních režimů*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 9(2), s. 27-50.

KOŠTÁLOVÁ, Petra, 2012. *Stereotypní obrazy a etnické mýty: kulturní identita Arménie*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). Studie (Sociologické nakladatelství). 315 s. ISBN 978-80-7419-093-3.

LEONTIYEVA, Yana a Martin VÁVRA, 2009. *Postoje k imigrantům*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR. 121 s. ISBN 978-80-7330-173-6.

PEŠKOVÁ, Michaela, 2006. *Jsem imigrant: Ja - immigrant : imigranti z bývalých zemí SSSR v České republice*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Vlasta Králová, 209 s. ISBN 80-87025-07-5.

PUTNA, Martin C. a Miluše ZADRAŽILOVÁ, 1993. *Rusko mimo Rusko: Dějiny a kultura ruské emigrace 1917-1991*. 1. vyd. Brno: Petrov. 208 s. ISBN 80-852-4753-4.

RÁKOCZYOVÁ, Miroslava, Robert TRBOLA a Ondřej HOFÍREK, 2009. *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). 309 s. ISBN 978-80-7419-023-0.

RÁKOS, Petr, 2001. *Národní povaha naše a těch druhých: sebeklamy a předsudky jako dějnotvorná síla*. 1. vyd. Bratislava: Kalligram. OS. 134 s. ISBN 80-7149-411-9.

REŠETAROVÁ, Liliana, 2012. *Festivity ruských migrantů v Karlových Varech*. Praha. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Vedoucí práce PhDr. Dana Bittnerová CSc.

SAVICKÝ, Ivan, 1999. *Osudová setkání: Češi v Rusku a Rusové v Čechách : 1914-1938*. 1. vyd. Praha: Academia. 272 s. ISBN 80-200-0770-9.

SLÁDEK, Karel, 2010. *Ruská diaspora v České republice: sociální, politická a religiózní variabilita ruských migrantů*. 1. vyd. Praha: Pavel Mervart. 144 s. ISBN 978-80-87378-49-6.

SLÁDEK, Karel, 2014. *Ruská menšina a česká společnost: východiska transkulturní komunikace*. 1. vyd. Ostrava: Moravapress. 106 s. ISBN 978-80-87853-12-2.

STÝSKALÍKOVÁ, Věra, 2004. *Modely přístupu k národnostním menšinám a imigrantům a jejich projevy v České republice*. In MAREŠ, Miroslav. *Etnické menšiny a česká politika: analýza stranických přístupů k etnické a imigrační politice po roce 1989*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, s. 8-33. ISBN 80-7325-050-0.

SZALÓ, Csaba, 2002. *Proces kulturní asimilace a konstrukce identity "přistěhovalců"*. In Ed. Tomáš SYROVÁTKA. *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií. s. 179-196. ISBN 80-210-2791-6.

ŠATAVA, Leoš, 2001. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. 1. vyd. Praha: Cargo Publishers. Mikros. 156 s. ISBN 80-902952-1-5.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana, 1998. *Výchova k toleranci a proti rasismu: sborník*. 1. vyd. Praha: Portál. 203 s. ISBN 80-7178-285-8.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana, 2001. *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. 1. vyd. Praha: Portál. 188 s. ISBN 80-717-8648-9.

UHEREK, Zdeněk, Věra HONUSKOVÁ, Šárka OŠŤÁDALOVÁ a Vladislav GÜNTER, 2016. *Migrace: historie a současnost*. 1. vyd. Ostrava: Občanské sdružení PANT. Moderní dějiny (Občanské sdružení Pant). 143 s. ISBN 978-80-905942-9-6.

VANČURA, Pavel, 2020. *Cestovní ruch – 2. čtvrtletí 2020* [online]. Praha: Český statistický úřad. [cit. 17.03.2022]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/cestovni-ruch-2-ctvrtleti-2020>

VANĚČKOVÁ, Anna, 2009. *Migrace* [online]. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky pro potřeby XV. ročníku Modelu OSN. [cit. 7.03.2022]. Dostupné z: <https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2016/01/PSS-Migrace-CSD1.pdf>

VEBER, Václav, 1996. *Ruská a ukrajinská emigrace v ČSR v letech 1918-1945*. 1. vyd. Praha: Karolinum. 155 s. ISBN 80-7184-191-9.

VOLKOVA, Natalia, 2006. *Spolkové aktivity ruské menšiny a ruské komunity v České republice*. In BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ. *Etnické komunity v české společnosti*. 1. vyd. Praha: Ermat, s. 123-140. ISBN 80-903086-7-8.

Seznam informátorů

Interview	Pohlaví	Věk
1.	žena	52
2.	žena	76
3.	muž	40
4.	žena	69
5.	muž	29
6.	muž	65
7.	muž	22
8.	žena	47
9.	muž	48

Obrazové přílohy

Fotopříloha č. 1. Ruská nabídka masáží v obchodním centru Atrium v ulici Karla IV. nedaleko Hadího pramene. Foto autorka.

Fotopříloha č. 2. Ruský obchod s porcelánem v Lázeňské ulici. Foto autorka.

Fotopříloha č. 3. „Gated community“ v areálu Gejzírparku v obci Březová. Vstupní brána. Foto autorka.

Fotopříloha č. 4. „Gated community“ v areálu Gejzírparku v obci Březová. Dvojazyčné nápisy. Foto autorka.

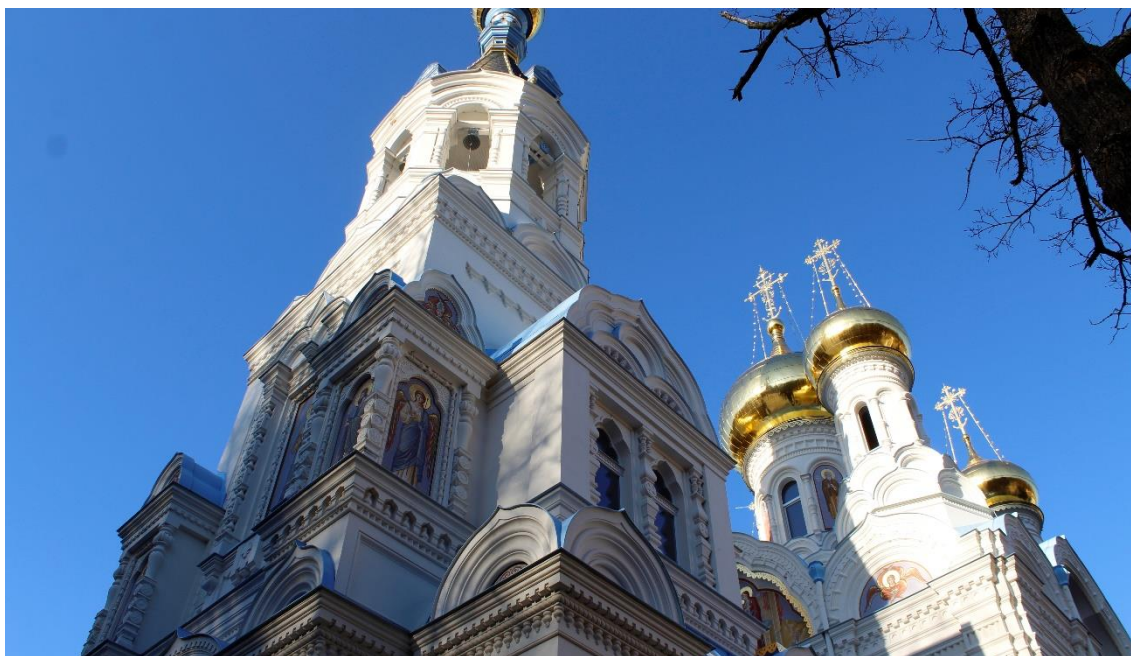
Fotopříloha č. 5. Ukázka rusky psaných nabídek bytů na prodej v ulici Zámecký vrch nedaleko Mlýnské kolonády. Foto autorka.

Fotopříloha č. 6. Rezidence Tyršova v Tyršově ulici, Na vyhlídce. Foto autorka.

Fotopříloha č. 7. Ruský obchod s potravinami v ulici Dr. Davida Bechera. Foto autorka.

Fotopříloha č. 8. Pravoslavný chrám sv. apoštolů Petra a Pavla v ulici Krále Jiřího nedaleko Generálního konzulátu Ruské federace. Foto autorka.

Fotopříloha č. 9. Plakáty v podchodu směrem na karlovarské autobusové a vlakové Dolní Nádraží. Foto autorka.

Fotopříloha č. 10. Plakáty v podchodu směrem na karlovarské autobusové a vlakové Dolní Nádraží. Foto autorka.

Resumé

Předmětem bakalářské práce je interpretace pohledů místních obyvatel na přítomnost ruské komunity v Karlových Varech. Formou případové studie ilustruje názory a představy o ruských občanech včetně historického povědomí a zaměřuje se na roli stereotypu a osobní zkušenosti při tvorbě těchto postojů. K naplnění cílů je využita kvalitativní metoda formou devíti uskutečněných polostrukturovaných rozhovorů s občany Karlových Varů. Důraz je kladen na hlubší porozumění, podkrytí podstaty místních vztahů a zároveň vykazuje sebereflexi české společnosti. Pro ucelené pochopení dané problematiky je doplněna o teoretické poznatky a historický kontext příchodu ruských rezidentů jak do České republiky, tak konkrétně do Karlových Varů.

Klíčová slova: Karlovy Vary, cizinci, Rusové, migrace, adaptace, soužití, postoje

Resumé

The subject of this bachelor thesis is the interpretation of the presence of Russian community in Karlovy Vary from its inhabitants' point of view. In the form of a case study it illustrates the views and opinions on Russian citizens including historical awareness and focuses on the role of stereotype and personal experience in the process of creating these attitudes. The source of evidence that is used to meet the objectives is a qualitative method in the form of nine semi-structured interviews with the citizens of Karlovy Vary. Emphasis is placed on a deeper understanding, exposing the nature of local relationships and at the same time showing self-reflection of the Czech society. For a comprehensive understanding of the issue, it is supplemented by theoretical knowledge and historical context of the arrival of Russian residents both in the Czech Republic and specifically in Karlovy Vary.

Key words: Carlsbad, foreigners, Russians, migration, adaptation, coexistence, attitudes